



## Akışkan Çağda Genç Kuşaklar ve Köksüzlük Olgusu: Yitirilen Kolektif Bağlar Temelinde Memleket Aidiyeti

Gülden Şahin Hatipoğlu |  0000-0003-1107-4374 | ✉ gulden.sahin@kent.edu.tr

İstanbul Kent Üniversitesi, SHMYO, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, İstanbul, Türkiye

 <https://ror.org/01w9wgg77>

Serdar Ünal |  0000-0003-2755-9456 | ✉ serdarunal@adu.edu.tr

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İTBF, Sosyoloji Bölümü, Aydın, Türkiye

 <https://ror.org/03n7yzv56>

### Öz

Modernleşme ile geleneksel yapı ve dolayısıyla geleneksel topluma bağlı ortak değerler, inançlar, semboller bireyi destekleme ve belirleme gücünü kaybetmiştir. Geleneksel toplumlarda kolektiviteye bağlı tekil kimlikler de akışkan çağımızda konjonktüre bağlı çoğul nitelik kazanmıştır. Kimliğini, akışkan, kaygan ve güvensiz bir ortamında inşa etmeye çalışan günümüz insanının aidiyet duyduğu sabit değerler çözülmüş, sınırları genişlemiş, yaşam pratikleri değişmiş ve mekanı deneyimleme, içselleştirme ve mekanda yer edinme potansiyeli zayıflamıştır. Çalışmanın temel eksenini günümüz akışkan yaşamında daha çok irdelenmeye ihtiyaç duyulan genç bireyler açısından aidiyet duygusu ve köksüzlük ilişkisinin boyutları ve dinamikleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede, araştırmanın temel amacı kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) fiziksel bağları kopmuş ya da zayıflamış genç bireylerin, kendileri için özdeşlik kurdukları mekânsal kimlik tercihlerini, memleket algılarını, köken duygularını, bir yerli olabilme hallerini ve aidiyet arayışlarını nicel ve nitel ampirik veriler aracılığıyla çok boyutlu olarak inceleyebilmektir. Araştırma bulguları çerçevesinde, geçmişte mekan ve insan arasında kuvvetli olduğu düşünülen bağların günümüz akışkan çağında giderek gevşemeye başladığı söylenebilir. Yaşam tarzının ve kimliğin önemli parametrelerinden biri olarak kabul edebileceğimiz mekanın (memleketin) bireylerin zihinsel tasavvurlarındaki yeri silikleşmiştir. Kalcılık ve kolektivite kendine ait bir yaşamdan ve özgürlükten feragat anlamına geldiği için derin bağlılıklar çoğunlukla tercih edilmeyen bir durum olarak görülmektedir. Akışkan yaşam farklı deneyimlerin yaşanması ve henüz bilinmeyen keşfi için beklerken bireyi de harekete zorlamaktadır. Bu nedenle memleketle, geçmişle ya da bellekle kurulan her kuvvetli bağ birey için engeldir. Dolayısıyla, bireylerin bir yerle kurduğu aidiyet bağları görece kaçınmalı veya bilinçli şekilde zayıf kurulan bağlardır. Neticede, günümüz akışkan çağda bireyler buldukları hiçbir yerde çoğunlukla evinde hissetmezler ve kimsenin evinde hissetmediği bir dönemde bireyler bu duyguyu arama noktasında da büyük ölçüde kayıtsız veya çaresiz görünmektedir.

## Anahtar Kelimeler

Modernizm, Akışkan Yaşam, Memleket Aidiyeti, Köksüzlük, Hiçbir Yerlilik

## Atıf Bilgisi



Hatipoğlu Şahin, Gülden - Ünal, Serdar. (2024). "Akışkan Çağda Genç Kuşaklar ve Köksüzlük Olgusu: Yitirilen Kolektif Bağlar Temelinde Memleket Aidiyeti". *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 5/2 (Ağustos 2024), 208-258.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.5.2.2>

## Makale Bilgileri



Geliş Tarihi	02.06.2024
Kabul Tarihi	22.07.2024
Yayın Tarihi	15.08.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışma Gülden Şahin Hatipoğlu'nun Doç. Dr. Serdar Ünal danışmanlığında 05.03.2024 tarihinde tamamladığı "Akışkan Çağda Yitirilen Kolektif Bağlar ve Köksüzlük Olgusu: Genç Kuşaklara Özgü Aidiyetin Yeni İçerimleri" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından 01/12/2023 tarih ve 19 nolu karar ile etik izin alınmıştır.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	<a href="mailto:dergi@sosyolojikbaglam.org">dergi@sosyolojikbaglam.org</a>
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır

## Young Generations and the Phenomenon of Rootlessness in the Fluid Age: Homeland Belonging Based on Lost Collective Bonds

Gülden Şahin Hatipoğlu |  0000-0003-1107-4374 |  gulden.sahin@kent.edu.tr

Istanbul Kent University, VHS, Department of Social Work and Counseling, İstanbul, Türkiye

 <https://ror.org/01w9wgg77>

Serdar Ünal |  0000-0003-2755-9456 |  serdarunal@adu.edu.tr

Aydın Adnan Menderes University, FHSS, Department of Sociology, Aydın, Türkiye

 <https://ror.org/03n7yzv56>

### Abstract

Modernization has caused traditional structures, and consequently, the shared values, beliefs, and symbols of traditional societies, to lose their power to support and define individuals. In traditional societies, singular identities dependent on collectivity have gained plural qualities subject to the conjuncture of our fluid age. In the endeavor to construct one's identity in a fluid, slippery, and insecure environment, the individual of today, seeking to belong, finds that the fixed values to which they once felt connected have dissolved, boundaries have expanded, lifestyles have changed, and the potential for experiencing, internalizing, and establishing oneself in space has weakened. The central axis of the study revolves around the dimensions and dynamics of the sense of belonging and rootlessness for young individuals, which require more scrutiny in today's fluid life. Within this framework, the primary aim of the research is to investigate, through quantitative and qualitative empirical data, the spatial identity preferences, perceptions of homeland, feelings of origin, states of being able to be local, and quests for belonging of young individuals whose physical ties to the geography and place (homeland) where previous generations were born and lived have weakened or severed. Within the context of the research findings, it can be said that the strong bonds once thought to exist between place and people have begun to loosen in today's fluid age. The place (homeland), which we could consider as an important parameter of lifestyle and identity, has faded in individuals' mental perceptions. Since permanence and collectivity often imply relinquishing a life of one's own and freedom, deep commitments are mostly seen as an undesirable situation. Fluid life urges individuals to experience different encounters and pushes them towards the discovery of the unknown. Therefore, any strong bond individuals establish with a place, the past, or memory is viewed as an obstacle. Hence, the sense of belonging that individuals establish with a place should be relatively avoided or consciously weakened. Ultimately, in today's fluid age, individuals rarely feel at home wherever they are, and in an era where nobody feels at home, individuals seem largely indifferent or helpless in their quest for this feeling.

## Keywords

Modernism, Fluid Life, Homeland Belonging, Rootlessness, Belonging Nowhere

## Citation

Hatipoğlu Şahin, Gülden - Ünal, Serdar. (2024). "Young Generations and the Phenomenon of Rootlessness in the Fluid Age: Homeland Belongingness Based on Lost Collective Bonds". *Journal of Sociological Context* 5/2 (August 2024), 208-258.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.5.2.2>

## Article Information

Date of Submission	02.06.2024
Date of Acceptance	22.07.2024
Date of Publication	15.08.2024
Peer-Review	Double anonymous review - Two External Reviewers
Ethical Statement	This article is extracted from Gülden Şahin Hatipoğlu's PhD dissertation completed on 05.03.2024 entitled "Lost Collective Bonds and the Phenomenon of Rootlessness in the Fluid Age: New Implications of Belonging Unique to Young Generations", supervised by Assoc. Prof. Serdar Ünal. Ethical approval, dated 01.12.2023 and numbered 19, was issued by the Social Sciences and Humanities Ethics Committee of Aydın Adnan Menderes University.
Similarity Check	Done - Turnitin
Conflict of Interest	No conflicts of interest have been declared.
Complaints	dergi@sosyolojikbaglam.org
Funding	No external funding was received for this research.
Copyright & License	Authors of articles in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC-ND 4.0.

## Giriş

Modern dünya kontrolümüzden çıkmış bir dünyadır. Toplumsal değişme hızı önceki zamanlardan daha yüksek olmakla kalmayıp, daha önceki toplumsal pratikler ve davranış biçimlerini etkileme derecesi de yüksektir<sup>1</sup> Modern çağ önceki tüm toplumsal düzen biçimlerinden dinamizmleri, geleneksel alışkanlıklar ve âdetleri aşındırma dereceleri ve etki düzeyleri bakımından ayrılır. Modernite gündelik toplumsal hayatın doğasını kökten değiştirir ve yaşantılarımızın en kişisel, özel yanlarını bile etkiler. Bu yüzden modernitenin yol açtığı köklü değişim ve dönüşümlerin doğrudan bireysel hayatla ve bu yüzden benlikle iç içe geçtiği unutulmamalıdır<sup>2</sup>. Bu bağlamda, toplum kavramı ve bununla ilişkili olarak sosyal yapı, ülke, ulus, sosyal bünye gibi kavramların çağdaş dünyayı anlamada yetersiz kalmasıyla artık yeni bir metaforun gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Tüm dünyayı kat eden ilişkiler ve ulusal sınırları aşan etkileşimler giderek daha belirleyici bir nitelik kazanmaktadır. Toplumsal kurumlar çöküş süreci yaşamakta; dünyayı kateden kültürel koridorlar ve göç akımları, ulus ötesi topluluklar yaratmakta; kişiler arası katı bağların yerini sıvı, akışkan bağlar almaktadır. Bu nedenle dünyayı anlamada, akışkanlık metaforunun daha uygun görüldüğüne<sup>3</sup> vurgu yapılmaktadır. Her şeyin hız temelli olduğu günümüzde akışkanlıktan kaçmak da mümkün görünmemekte, toplumsal yapılardan insan ilişkilerine, iş yaşamından zaman ve mekana kadar her şey akışkanlıktan etkilenmektedir. Yaşanan hızlı değişim ve dönüşümler belirsizlikleri beraberinde getirmekte ve güvensizliği daha hissedilir kılmaktadır.

Güven temin edecek ve uzun dönemli bir güvende sabitlenecek kadar uzun bir süre hiçbir formun şeklini koruyamadığı akışkan modernliğin uçucu dünyasında<sup>4</sup> köken duygusu, mekana ya da bir coğrafyaya duyulan aidiyet de farklı bir boyut kazanmıştır. Mekana dair duygular, ev (yuva), hatıralar, köken duygusu, bir yere, coğrafyaya duyulan aidiyet insan hayatında oldukça büyük öneme sahip olması öncülüne karşıt hareketliliğin ve hızın etkisi ile birlikte insanların mekana yabancılaşması, köksüzlük duygusu, bir yere ait olamama gibi olgular da söz konusudur. Diğer bir deyişle, bir tarafta sabit, değişmeyen, geçmişten beri devam eden, kökleri olan bir mekan/yer aidiyeti ile diğer tarafta hareketlilikten kaynaklanan, köksüz, değişen bir mekansızlık/yersizlik söz konusudur. Bu anlamda, hiç şüphesiz günümüz insanının en önemli ayırt edici niteliklerinden biri olan yersizlik fiziksel birtakım gerçekliklerden ziyade, insanlar tarafından duyumsanan, deneyimlenen bir durum olarak ele alınmaktadır. Bir yer'e duyulan aidiyet olarak ifade edebileceğimiz köklere bağlılık kavramı Heidegger'de ilk olarak inşa etmek ve iskân etmek kavramlarıyla yakından ilgilidir. Oturmak iki türlü tarif edilebilir; ilki günlük anlamda ve derin olmayan anlam, yani barınacak bir evi olma, bir adrese sahip olma vs. gibi oldukça dar bir anlamdır. İkinci ve daha özsel anlamı ile oturmak ya da ikamet etmek,

<sup>1</sup> Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik-Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. çev. Ümit Tatlıcan (İstanbul: Say Yayınları, 2010), 26.

<sup>2</sup> Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik-Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, 8.

<sup>3</sup> Nuri Bilgin, *Kimlik İnşası* (Ankara: Aşına Kitaplar Yayınları, 2007), 20.

<sup>4</sup> Zygmunt Bauman, *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*. çev. Pelin Sıral (İstanbul: Habitus Yayınları, 2012a), 100.

insanın bulunduğu yere bağlılık hissetmesi, yer sevgisi olarak karşımıza çıkmaktadır<sup>5</sup>. Bu anlamda bahsi geçen yersizlik, köklerden bir kopuş, güvenli zeminlerin kayışı, insan varoluşunu sarıp sarmalayan, kuşkusuzca anlamlandırın, kimliğini sabitleyen hayat bütünselliğinin çözümlüştür. İnsan hayatının, geleceğinin, kaderinin onları önceleyen bağlardan sıyrılıdır. Bu anlamda bireylerin yer'e yükledikleri anlamlardaki değişimler doğrudan toplumla kurulan ilişkileri, bireyler arası sosyal bağları ve grup aidiyetini de etkilemiştir.

Günümüz akışkanlıklar çağında bireyler, dışsal olarak grup üyeliği üzerinden belirlenen bir hayat içine doğmamakta, kolektiviteden uzaklaşma ile bireylerin toplum, aile, grup, cemaat vb. yapılarla bağları zayıflamaktadır. Dolayısıyla insanların herhangi bir toplumsal sınıfa, gruba hangi yollarla dahil olacakları ya da konumlanışın varlığını nasıl devam ettireceklerine, sürekli kalıcı ilişkiler sürdürmeye dair bir endişeleri de olmamaktadır. Günümüzde insanlar arasındaki bağların rahatsız edici kırılabilirliği, güvensizliği<sup>6</sup>, geçmişin güven ve istikrar çerçevesinde anlam kazanan ikili ilişkileri karşısında tam bir zıtlık oluşturmaktadır. Günümüzde muntazam bir şekilde işleyen, içerisinde yaşadığımız çevrenin rahatlıkla kestirilebilir olduğu düzenli bir dünya<sup>7</sup> yerine “her birimiz, aralarında hiçbir mecburi birlik ve beraberlik bulunmayan, eşitsiz, parçalanmış ve süreksiz mekansal referanslar evreninde hareket ederiz”<sup>8</sup>. Bu mekanlar, dönüşümler sebebiyle ortaya çıkan çoklu aidiyetlerimizin ve kimliklerimizin icra alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler, çoklu bağlar olan ulusötesi sosyal alanlar ve mekanlar içerisinde kimlikleri inşa ederler ve yeniden üretirler. Bu kimlikler bireylerin aidiyet algılarını, bağlarını, yerelliklerini, bağlılık duydukları yerleri aşarak bireyin gündelik hayatlarına yerleşir<sup>9</sup>.

Bu yeni dönemde artık özneler, kendi kendini inşa etme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Geleneksel aidiyet biçimlerinin gerilemesi, birey ve toplum arasında tampon vazifesi gören kolektif bağlardan uzaklaşma, normatif modellerin veya sosyal pratiklerin gözden geçirilmesi ve revizyonu, sosyal rollerin sorgulanması gibi özellikler göstermektedir. Bu süreç sonunda, her şeyin hızlı bir değişim gösterdiği kaygan bir zemin ve çoklu kimliklere sahip bir birey ortaya çıkmaktadır<sup>10</sup>. Kimliği besleyen, ona süreklilik kazandıran anlamlar dünyasının parçalandığı, toplumun ve yerlerin akışkanlaştığı, çoklu kimliklerden bahsettiğimiz, sürekli değişim ve dönüşümün popüler hale geldiği bir dünyada bireyin yaşadığı bir köksüzlük/kökensizlik duygusu söz konusudur. Burada bireyler arası ya da toplumla kurulan sosyal bağ, miras alınan, kalıcı ve tartışılmaz bir bağ değil, seçilen ve her an yeniden

<sup>5</sup> Arslan Toprakkaya, “M. Heidegger’de Köklere Bağlılık (Ortsverbundenheit) Kavramının Tahlili”, *Temaşa Dergisi* Sayı 1/8, (Ocak 2018), 68.

<sup>6</sup> Zygmunt Bauman, *Akışkan Aşk*. çev. Işık Ergüden (İstanbul: Alfa Basım Yayınları, 1. Basım, 2017), 8.

<sup>7</sup> Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*. çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 9. Basım, 2013), 165.

<sup>8</sup> Kevin Robins, “Kent Tutsakları: Post-Modern Kent de Ne Ola ki?”. çev. Türkan Yöney. *Yitik Ülke Masalları, Kimlik ve Yer Sorunsalı* (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1996), 81.

<sup>9</sup> Pınar Yazgan, “Hareketlilikte Kimlik İnşasına Yönelik Analitik Bir Çerçeve”. *Göç Dergisi* 3/2, (2016), 289.

<sup>10</sup> Bilgin, *Kimlik İnşası*, 52-53.

gözden geçirilebilir, sorgulanabilir bir bağlıdır<sup>11</sup>. Yaşanan bu zorluğun kaynağı Bauman'ın da ifade ettiği üzere “birden fazla gruba aidiyet değil, aidiyetin belirsizliğidir”<sup>12</sup>. Özgün, kalıcı ve verili bir durum düzenle eşzamanlı algılanırken, belirsizlikler içinde çoğalan alternatiflerin toplamı da düzensizliği ya da kaosu temsil eder<sup>13</sup>. Böyle bir ortamda birey, daha geleneksel ortamların sağladığı psikolojik ve sosyal destekten, güven duygusundan yoksun olduğu bir dünyada kendisini kaybolmuş ve yalnız hisseder<sup>14</sup>.

Akışkanlıklar çağında, referanslarını geleneksel toplumlardan alan ve anlamlı bir toplumsal sistem olarak toplumun çözülmesi anlamına gelen ortak kimliklerin eriyip gitmesi<sup>15</sup> sonucu sürekli bir kimliğe ve yere bağlı kalmanın anlamı önemini yitirmeye başlamış ve yerini bu akışkan zemine ayak uyduran, kaynağını geleneksel yapıdan değil bireyin kendisinden alan geçici/köksüz kimliklere bırakmıştır. Dolayısıyla, kimliğin kararlı referans zeminini kaybetmesinin ve kolektiviteden sıyrılmanın bireylerin yaşamları üzerinde yarattığı etkileri anlamının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede, günümüz toplumlarında yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerin etkisiyle kapsamlı ve derinlikli bir çözülüş sürecinin yaşandığı, yerleşik, kolektif yapıların etkinliğinin azalmakta olduğu ve dolayısıyla bireyin giderek daha fazla yalnızlaştığı söylenebilir. Köklü dayanaklarını yitiren kimlik, istikrarlı ve kararlı referans zeminini kaybetmektedir. Akışkan bir toplum içinde, geçicilik ve belirsizlik üzerinden bir yerle bağını koparan ve kimliğini inşa etmeye çabalayan günümüz insanının geçmiş bağlarına ya da köklerine yönelik aidiyet düzeyini ve köksüzlük hissini kavramak önemlidir. Bu perspektiften hareketle kökleri ile diğer bir deyişle ailesinin memleketiyle mekânsal (fiziksel) bağı kopmuş ya da zayıflamış bireylerin aidiyet düzeyi, kimlik temelinde memleket algıları, bir yerlilik hissi, köksüzlük ya da kökensizlik duygusu ve bunların gündelik hayatta tezahür etme biçimleri araştırmanın temel odak noktalarını oluşturmaktadır.

## 1. Araştırmanın Amacı ve Problemleri

Bireylere geleneksel olarak atfedilmiş, ırk, toplumsal cinsiyet toplumsal sınıf, vatan, doğum yeri, memleket gibi mensubiyetler (sosyal aidiyetler) akışkan yaşamlarda artık giderek daha önemsiz hale gelmekte, sulandırılmakta ve değiştirilmektedir<sup>16</sup>. Modern toplumun kültürel başlangıcı ile geleneksel grup yaşamının görece gerilemesi sonrasında bir sorun haline gelen kimliğin oluşum odağı, bireyin iç yaşamına kaymış, grup bağları zayıfladıkça bireyler giderek kolektif bağlılık ve yapılarla daha mesafeli hale gelmişlerdir<sup>17</sup>.

<sup>11</sup> Bilgin, *Kimlik İnşası*, 52-53.

<sup>12</sup> Zygmunt Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*. çev. İsmail Türkmen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2003), 156.

<sup>13</sup> Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, 164.

<sup>14</sup> Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik-Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, 48.

<sup>15</sup> Manuel Castells, *Kimliğin Gücü: Ekonomi, Toplum ve Kültür*. çev. Ebru Kılıç (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 534.

<sup>16</sup> Zygmunt Bauman, *Kimlik*. çev. Mesut Hazır (Ankara: Heretik Yayınları, 4. Baskı, 2020), 35.

<sup>17</sup> Robert Dunn, “Modernity and Postmodernity: Transformations in Identity Formation”. *Identity Crises: A*

Bugünkü kimliğimizi oluştururken geçmişimiz hakkında kendimize anlattığımız hikayelerin tanınması sorunudur bu<sup>18</sup>. Şayet bağlılık özellikle de bir kimliğe bağlılık anlamsız hale gelirse, ilk ve son kez seçilmiş olan yegane kimlik bağlantılar ağıyla değiştirilir. Fakat bunu yaptığımız anda, bağlanmak ve bu bağlılığı güvenilir kılmak her zamankinden daha zor (aynı zamanda daha rahatsız edici, hatta korkutucu) görünür. Artık bağlılığın işe yaramasını sağlayabilecek becerilerden de yoksunuzdur<sup>19</sup>. Mekana dair duyguların, evin, hatıraların, köken duygusunun, bireyin ontolojik varlığını bir yer üzerinden tanımlamasının insan yaşamında oldukça büyük öneme sahip olduğu gerçeğine karşın modern sonrası dönem ile birlikte insanların mekana yabancılaşması, köksüzlük duygusu, bir yere ait olamama ya da her yere ait olma gibi olgular da söz konusudur. Modern öncesi toplumlarda daha dar bir alanda gerçekleşen sosyalizasyon ile görece verili ve sabit mekansal aidiyet yerini, kırılğan çoklu mekansal aidiyetlere bırakmıştır. Bu kırılğan çoklu mekansal aidiyetler genel olarak bireylerin kendi mekan tercihleri ile inşa edilen ve yaşamları süresince değişen şartlardan kolaylıkla etkilenerek başka bir yerde yeniden inşa edilebilen mekansal aidiyetlerdir. Dolayısıyla, hareketin ve hareketliliğin arttığı günümüzde köken duygusu ve aidiyet de farklı bir boyut kazanmıştır. Bu noktadan hareketle; akışkanlıklar çağında köken/kökensizlik durumuna ve bireylerin aidiyet inşalarına dair bir kavrayış oluşturma çabası anlam kazanmaktadır.

Bu çerçevede, çalışmanın temel eksenini günümüz akışkan yaşam koşullarında genç bireyler açısından aidiyet duygusu ve köksüzlük/kökensizlik ilişkisinin boyutları ve dinamikleri oluşturmaktadır. Nitekim, araştırmanın temel amacı kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) fiziksel bağları kopmuş ya da zayıflamış genç bireylerin, akışkan yaşam temelinde kendileri için özdeşlik kurdukları mekansal kimlik tercihlerini, memleket algılarını, köken duygularını, bir yerli olabilmelerine ve aidiyet arayışlarını ya da inşalarını çok boyutlu olarak inceleyebilmektir.

Neticede, yaşadığımız çağın temel karakteristikleri çerçevesinde bu hızlı ve köklü değişim içinde, bir yere ilişkin aidiyete yüklenen anlamlar ve aidiyet duygusunun referanslarının da değişmesi kaçınılmazdır. Bu kapsamda, çalışmada ele alınan problemler şu şekilde ifade edilebilir: (i) Aile kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış genç bireylerin memleket algıları ve köken duyguları nasıl şekillenmektedir? (ii) Genç bireyler kendilerini mekansal kimlik temelinde nasıl tanımlamaktadırlar? (iii) Genç bireyler bir yere ait hissetme ve bir yerlilik duygusu noktasında ne tür bir tutum içindedirler? (iv) Potansiyel köksüzlüğün ve aidiyetsizliğin gündelik hayatta tezahür etme biçimleri ve dinamikleri nelerdir?

*Social Critique of Postmodernity*. (Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 1998), 53.

<sup>18</sup> David Morley - Kevin Robins, *Kimlik Mekanları- Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*. çev. Emrehan Zeybekoğlu (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 1997), 130.

<sup>19</sup> Bauman, *Kimlik*, 43-44.



## 2. Araştırmanın Yöntemi, Tekniği ve Örneklemi

Araştırmada, sosyal olguları bağlı buldukları çevre içinde anlamaya imkan veren ve anlamacı-yorumlayıcı paradigmaya dayanan nitel yöntem ile genellenebilirliğe ve sayısal verilere ulaşılmaya imkan veren nicel yöntem kullanılmıştır. Bu yönde, nitel araştırma kapsamında derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla edilen verilerin analizinde ise betimsel analiz kullanılmıştır. Nicel yaklaşım bağlamında ise anket tekniği seçilmiştir. Anketler, sosyal bilimlerde gözlemleri standartlaştırmak üzere başvurulan araçlardan biridir. Standartlaştırmış soru formu aracılığıyla elde edilen nicel verilerde de basit betimsel (descriptive) istatistik (ortalamalar, yüzdeler, dağılımlar) yoluyla analiz edilmiştir. Araştırmada, nicel veriler nitel verilerin daha bir genelleme yapılabilecek duruma getirilmesine yardımcı olmak amacıyla kullanılmıştır. Dolayısıyla, araştırmanın nitel ve nicel yönünün eşit ağırlıkta olduğu söylenebilir. Bu nedenlerle, araştırmanın özelliği ve yapısı nedeniyle nicel yöntem bağlamında elde edilen anket verilerinin analizinde ileri istatistiksel analizler tercih edilmemiştir.

Araştırmanın hedef kitlesinin önemli bir özelliği ailevi kökleriyle mekansal bağı kopmuş ya da zayıflamış bireyler olmasıdır. Bu bireyler aynı zamanda aile kökenlerinin dayandığı memlekette doğmamış olan hayatlarını başka kentsel alanlarda sürdüren kişilerdir. Bu durum araştırma evreninin yani hedef kitlenin ayırıcı bir özelliği olup araştırma evreninin belirlenmesinde bir tür kota olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, araştırma öznelere yine genç kuşak olarak ifade edebileceğimiz y (1980-1999 yılları arasında doğanlar) ve z (2000 yılı ve sonrası doğanlar) kuşakları oluşturmaktadır. Nitekim, araştırma evreninin yani hedef kitlenin bir diğer ayırıcı özelliği yaş temelli olup araştırma evreninin şekillenmesindeki bir diğer kotayı oluşturmaktadır. Yine çalışmanın hedef kitlesi olarak orta sınıf, çok katmanlı ve geniş bir kesimi temsil eden bir kategori konumundadır. Ayrıca ülke refahı, ekonomi vb. hızlı yapısal değişimlerden etkilenmektedir. Bu noktadan hareketle orta sınıf tek başına geneli kapsayacak şekilde kullanılmamış, bazı özellikler ön planda tutularak sınırlandırılmıştır.

Bu kapsamda çalışmanın evreni, araştırmanın hedef kitlesinin sahip olduğu özellikler gözetilerek akışkan yaşam koşulunu en iyi yansıtan kentlerden biri olan İstanbul'un Şişli ve Kağıthane ilçeleri olarak belirlenmiştir. Şişli ve Kağıthane ilçeleri, ağırlıklı olarak göç alan ve dolayısıyla heterojen (yerli değil göçmen) bir popülasyona sahip, sosyo-ekonomik olarak gelişmiş ve insan sirkülasyonunun (hareketinin) görece yoğun olduğu yani hareketli bir nüfus yapısına sahip yerler olması nedeniyle tercih edilmiştir. Sosyalleşme sürecinin ve değer aktarımlarının ilk olarak ailede başladığı öncülünden hareketle, örneklem grubu oluşturulurken en az iki kuşağın yani araştırma öznesinin ve ebeveynlerinin memleketinden uzakta yaşıyor olmaları durumuna dikkat edilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede nicel araştırma kapsamında İstanbul'un Avrupa Yakasında yer alan Şişli ve Kağıthane ilçelerinin toplam nüfus yapısı ve araştırmanın hedef kitlesi için belirlenen kotalar da göz önünde bulundurularak olasılığa dayalı (rastlantısal) örneklemenin bir türü olan çok aşamalı küme örneklem tekniği temelinde örneklem kümesi oluşturulmuştur.

Şişli ve Kağıthane ilçerinin toplam nüfusu 732.471'dir. Şişli ilçesinin nüfus yapısı verilerine göre 20-44 yaş aralığındaki toplam nüfus 123.960'tır. Kağıthane ilçesinin nüfus yapısı verilerine göre de 20-44 yaş aralığındaki toplam nüfus 206.697'dir (<https://www.nufusbu.com/>). Dolayısıyla araştırmanın evreni açısından her iki ilçedeki hedef kitlenin yaş aralığı itibarıyla toplam nüfus içindeki büyüklüğü 330.657'dir. Araştırmanın hedef kitlesinin diğer ayırıcı özelliği olan aile kökeniyle/memleketiyle yaşadığı yerin aynı olmaması kriteri/kotası dikkate alındığında araştırmanın evreni daha da sınırlandırılmış olmaktadır. Ancak, toplam nüfus içinde bu kritere göre sistematik bir eleme yapılamayacağı için burada hedef kitleye ulaşılabilirlik evren için temel ölçüt olarak kabul edilmiş ve toplam evren sayısı 330.657 olarak kabul edilmiştir. Örneklem büyüklüğü için ise  $\alpha=0.05$  anlamlılık düzeyinde ve  $d= \pm 0.05$  örnekleme hatası baz alınarak 512 kişilik bir örneklem kümesi oluşturulmuştur.

Nicel araştırma kapsamında örneklemin %62,1'sini 18-22 yaş, %26,6'sını 23-31 yaş ve geri kalan daha az bir gruba karşılık gelen 32-42 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. Örneklemin %58,2'si kadın ve %41,8'i erkektir. Katılımcıların %85,2'si bekar, %13,7'si evli, %0,8'i birlikte yaşıyor ve %0,4'ü boşanmıştır. Katılımcıların %4,3'ü kendisini alt sınıfta, %22,3'ü orta-alt sınıfta, %55,9'u orta sınıfta %15,2'si orta-üst sınıfta ve %2,3'ü üst sınıfta gördüğünü belirtmiştir. Bu anlamda örneklemin çoğunluğunu kendisini orta sınıfta görenler oluşturmaktadır. Katılımcıların %48,2'si ebeveyn(ler)i ve kardeş(ler)i ile yaşarken, %8,8'i yalnız, %21,9'u ebeveyn/ebeveynleri ile, %6,8'i eşi ile, %5,2'si, eşi ve çocuğu/çocukları ile, %4'ü arkadaş(lar)ı ile, %2,8'i kardeş(ler)i ile, %0,4'ü çocuğu/çocukları ile yaşamaktadır. Nitel araştırma kapsamında amaçlı örnekleme ve teorik örnekleme teknikleri aracılığıyla belirlenen 26'sı kadın ve 17'si erkek olmak üzere toplam 43 kişi ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmanın örneklemini de nicel araştırma örneklemindeki katılımcı çeşitliliğine uygun bir yapı arz edecek şekilde amaçlı olarak şekillendirilmiştir.

Anket uygulaması ilk olarak 58 kişi ile pilot çalışma biçiminde gerçekleştirilmiştir. Anket sorularının test edilmesi ile alınan geri bildirimler göz önünde bulundurularak veriler gözden geçirilip, gerekli görülen düzenlemeler yapılarak sistematik olarak nicel yöntem bağlamında veri toplama aşamasına geçilmiştir. Nicel yöntem kapsamında 16 Eylül 2022- 20 Kasım 2023 tarihleri arasında 512 kişiye anket uygulanmıştır. Bu aşamada, eş zamanlı olarak yürütülen nitel araştırma bağlamında 9 Ağustos 2022- 16 Aralık 2023 tarihleri arasında toplamda 43 kişiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada sistematik olmayan derinlemesine görüşmeler yapılmış, daha sonra sistematik derinlemesine kişi görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Teorik örnekleme bağlamında, söz konusu bu işlemlere başlamadan önce görüşme yapılacak kişilerin sayısı belirlenmedi. Süreç içinde teorik bir doyum noktasına ulaşılan kadar, yani analize yeni bir veri ilave etmeyen veya yeni bir katkı sunmayan görüşmeler ortaya çıkıncaya kadar örneklem belirlenmeye (görüşme yapılacak kişilerin seçilmesi) devam etmiştir. Görüşmeler gerçekleştirilmeden önce araştırmanın amacı ve sorunsallarına uygun kategoriler belirlenerek yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

### 3. Bulgular

Mekansal aidiyet genel anlamda insanların buldukları yerde deneyimledikleri veyahut bir mekana özgü hissedilen köklülük ve güvende hissetme duygusu ile ilişkilendirilebilir<sup>20</sup>. Bu nedenle insanların kendi olabildiği, bir bütünün parçası hissettiği bir durumda aidiyetten bahsetmek mümkün olabilmektedir. Bireyin kendisini anlam yüklediği bir mekanın parçası olarak görmesi de mekansal bağlılık olarak ifade edilebilir. Bu anlamda mekanı birey için özel, anlamlı kılan ve kuvvetli bağlılıklar geliştirmesini sağlayan sübjektif bir mekan tecrübesidir. Yani mekansal aidiyet her birey için ayrı bir deneyim ve anlam setidir. Mekansal aidiyetin her birey için farklılaşması beraberinde tutuma yönelik farklılaşmaları da getirmektedir. Bu anlamda birey mekanı, mekana özgü sembolleri kimliğinin bir parçası olarak tanımlamakta veyahut tanımlamamaktadır<sup>21</sup>. Bu nedenle insanların mekanla ilgili öznel ve yaşanmış deneyimlerini kendi ifadelerine dolayısıyla gerçekliklerine başvurarak anlamak, insanların mekan ile ilgili bağlarını anlamak ile aynı anlama gelir<sup>22</sup>. Bir mekanın nasıl algılandığı ve yorumlandığı, bireyin bir mekana kurduğu duygusal bağların yani bir diğer deyişle mekansal aidiyetin anlaşılması bakımından büyük önem taşır<sup>23</sup>. Çünkü geriye dönük zaman kesitlerini, anıları bilişe gömen, insanın hafızasını canlandıran zaman değil mekandır<sup>24</sup>.

Bu çerçevede, kültürel anlamda hala varlığını devam ettiren memleketin/kökenin önemli mekan tanımlamalarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda memleket/köken fiziki bir yer tanımından ziyade sembolik anlam setlerinden oluşan ve kimlik inşa sürecinde anlamlı bir değerdir. Bu özelliği ile mekan kişilere bir profil ya da yaşam tarzı sunmaktadır. İçselleştirilen ve devam ettirilen mekana içkin her öge insan ve mekan arasındaki bağı pekiştirmektedir. Ancak hiçbir formun uzun süre varlığını koruyamadığı günümüz akışkan yaşamında kalıcılık ve sabitliklere yönelik rağbetin zayıflamasıyla mekânın bireyin değer algısındaki etkinliğini yitirmeye başladığı ileri sürülebilir.

Bu bağlamda, günümüz toplumlarında kapsamlı bir çözülüş sürecinin yaşandığı, yerleşik, kolektif yapıların etkinliğinin azalmakta olduğu ve bireyin giderek daha fazla mikro alanlara sıkıştığı söylenebilir. Kolektif bağlarından giderek uzaklaşan kimlik de istikrarlı ve kararlı referans zeminini kaybetmektedir. Akışkan bir gündelik yaşam içinde, geçicilik ve belirsizlik üzerinden kimliğini inşa etmeye çabalayan günümüz insanının geçmiş bağlarına ya da köklerine yönelik aidiyet düzeyini ve köksüzlük hissini kavramak önemlidir.

<sup>20</sup> Hernan Casakin – Abira Reizer, “Place Attachment, Residential Satisfaction, and Life Satisfaction: Traditional and Renewed Kibbutz” *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 27/7 (April 2017), 641-642.

<sup>21</sup> Döne Ayhan, *Mekansal Aidiyet-Mekan Sosyolojisine Yeni Bir Bakış*, (İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2022), 59.

<sup>22</sup> Mae A. Davenport - Dorothy H. Anderson. “Getting From Sense of Place to Place-Based Management: An Interpretive Investigation of Place Meanings and Perceptions of Landscape Change”, *Society & Natural Resources* 18/7 (August 2005), 627-629.

<sup>23</sup> Casakin - Reizer, “A Place Attachment, Residential Satisfaction, and Life Satisfaction: Traditional and Renewed Kibbutz”, 641.

<sup>24</sup> Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikasi*, çev. Alp Tümertekin (İstanbul: İthaki Yayınları, 2017), 37.

Aile kökleriyle yani memleketiyle mekânsal (fiziksel) bağı kopmuş genç bireylerin aidiyet düzeyi, bir yerlilik hissi, köksüzlük ya da kökensizlik duygusu çalışmanın temel odak noktalarını oluşturmaktadır. Bu yönde, araştırma kapsamında köken, bir bütünü, anlam evrenini temsil eden memleket kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Bu anlamda köklere bağlılık da memleket aidiyeti olarak anlam bulmaktadır. Köklere bağlı kalmak, bağlı olmak insanın kendisini evinde hissettiği bir yer ile ilişkilmesini ve zihinsel olarak bağlı olduğu anlam evrenini temsil eder. Dolayısıyla köksüzlük ya da kökensizlik de köklere bağlı olmama ya da aidiyet duymama olarak anlaşılabilir. Nitekim, araştırma sahası olan İstanbul ilinde belirlenen örneklem çerçevesinde genç kuşak bireylerin memleket aidiyetlerine, köklerine ve bir yerli (hiçbir yerli) olmaya yönelik tutumları nicel ve nitel veriler doğrultusunda üç ana kategori ve onların alt kategorileri temelinde açıklanmaya ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

### 3.1. Kimlik Tanımlama Referansında Atıl Bir Yer: Memleket ve Köken Algısı

Belirli bir yere ait olma, biz duygusunu üretir ve bu duygu aynı mekanda yaşayan bir grubun üyesi olmanın güvenliğini ve konforunu sağlar. Bireysel bir deneyimin sonucunda bu süre, insanın yaşadığı mekanları kişiselleştirmesi ve bu mekanları başka yerlerden farklılaştırmasını içermektedir. Farklılaştırma süreci, insanın bir burası noktası kurmasıyla başlamaktadır. Yaşanan evin diğer evlerden, kentin diğer kentlerden ayırt edilmesi ve kolektif hafızada benim evim, benim kentim şeklinde nitelendirilmesiyle inşa edilmektedir<sup>25</sup>. Bireyin, yaşadığı yere, doğduğu coğrafyaya özel bir anlam yüklemesi, mekan ve birey arasındaki anlamsal bağ ile ilişkilidir. Diğer bir deyişle insanlar, mekanı sadece ilişkilendirilmiş görsel ya da semboller vasıtasıyla yaşamazlar, aynı zamanda hermeneutik (yorumaya dayalı) ve bilişsel süreçlerin vasıtasıyla mekan ile kurulan anlamsal bağı aktif bir şekilde yapılandırır<sup>26</sup>. Yani mekan, yaşanarak, kendisine bağlı hikayeler ve anılarla hatırlanarak, yorumlanarak ve nihayetinde insanların ona yüklediği anlamla bir kimlik kazanarak özel bir mekan haline gelir<sup>27</sup>. Mekana dair kimlik tanımlamaları da verilen bu sembolik anlamları içerir ve bir yer ile, yerleri paylaştığımız insanlarla olan ilişki, anılar, fikirler ve duygulardan doğar. Bu psikolojik yatırım ile mekan kimliğinin bir parçası haline gelir<sup>28</sup>. Kuşkusuz modern öncesi dünyada bir diğer deyişle geleneksel dünyada yer ile mekan özdeş ve anlamlı bir bağlamın parçasıydı<sup>29</sup>. Ancak Giddens'a<sup>30</sup> göre modernliğin ortaya çıkışı ile yüz yüze etkileşim durumundan uzak insan ilişkileri gelişmiş ve mekan yöre'den kopmuştur.

<sup>25</sup> Melek Göregenli, *Çevre Psikolojisi-İnsan Mekan İlişkileri*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, 2021), 188.

<sup>26</sup> John Pløger, "Millennium Urbanism -Discursive Planning", *European Urban And Regional Studies* 8/1 (2001), 64.

<sup>27</sup> Edward Relph, "A Pragmatic Sense of Place", *Environmental & Architectural Phenomenology* 20/3 (April 2008), 24.

<sup>28</sup> Charis Anton E. - Carmen Lawrence, "The Relationship between Place Attachment, the Theory of Planned Behavior and Residents' Response to Place Change", *Journal of Environmental Psychology* 47 (September 2016), 146.

<sup>29</sup> Aykut Köksal, "Bu Mekan Artık Bu Yer Değil" *Mekan ve Yer*. ed. Gülşen Özyayın - Merve Akı (İstanbul: Yeni İnsan Yayınları, 2021), 11.

<sup>30</sup> Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 1994), 24.

Bu çerçevede, aile kökeninin dayandığı memleketin yani mekanın nasıl algılandığını ve dile nasıl yansıdığını anlamak aynı zamanda mekana yönelik duygusal bağların varlığını ya da yokluğunu anlamak demektir. Şüphesiz, zaman içerisinde bireylerin mekana yükledikleri anlam ve önem de değişebilmektedir. Genel çerçevede ifade etmek gerekirse kavramlara yüklediğimiz anlamlar gerçeklik inşamızı ve tutumuzu dolayısıyla buna bağlı olarak kavramlara ilişkin düşüncemizi, duygumuzu ve ilişkilerimizi de belirler. Nitekim, araştırmaya katılanların aile köklerinin dayandığı memlekete yönelik bilişsel, duygusal ve davranışsal yönelimlerini ya da memleketle kendi kimliklerini nasıl ilişkilendirdiklerini anlayabilmek adına mekan temelinde somut bir yerin yani memleketin bireylerin zihnindeki yansımaları açığa çıkarmanın önemli olduğu düşünülmüştür. Zira, mekan ve kimlik arasındaki karşılıklı ilişki sahiplenme, kendileme, aidiyet gibi duygularla görünür hale gelmekte bu duygular yaşanan mekana kimlikten birtakım özellikler, anlamlar yüklemektedir<sup>31</sup>. İnsanların kendilerini tanımlarken önemli bir referans olarak memleket ile ilişkilmesi, potansiyel olarak sınırsız bir topluluğun parçası haline gelme hissini temsil eden bir şey olarak ele alınabilir<sup>32</sup>. İnsanlar kimliklerini böyle bir toplulukla özdeşleşme yoluyla tanımlarlar. Bu anlamda insanların ne oldukları veya ne olmadıklarına dair tanımlamalar, kimliklerinin etrafındaki sınırları da oluşturmuş olur<sup>33</sup>. Bu noktada, nicel ve nitel araştırma kapsamında bireylerin memleketleri ve aile köklerine yönelik aidiyetlerine ve kimlik referanslarına ilişkin bulgular dört alt tema/kategori bağlamında sunulmuştur.

### 3.1.1. Zayıflayan Memleket Bağı ve Köklere Yönelik Hissizleşme

İnsan ve mekan etkileşimi çerçevesinde esasen insan davranışları, belirli fiziksel ve sosyal çevrede oluşmaktadır. Kent -araştırma kapsamında memleket- bu çevrelerin en önemlilerindedir ve bu nedenledir ki çevrenin birey tarafından algılanması ve temsili de bu doğrultuda oldukça önemlidir. İnsan yaşadığı çevreyi, ortamı, kenti hem fiziksel olarak anlamlandırmakta hem seçmekte hem de bilişsel çerçevede zihninde örgütlemektedir. Bu anlamda bireyin mekanı algılaması ve mekanın insan için anlamlı hale gelmesi, insanın mekanı seçici bir algıyla imgeye dönüştürmesinin sonucunda yaşanır<sup>34</sup>. Bu anlamda memleket, bir toplumsal grup ile bu grubun, üyeleri tarafından paylaşılan bir dünyayı tanımlama çabası arasındaki ilişki olarak ifade edilebilecek zihinsel müşterek mekanlardır<sup>35</sup>. Bu müştereklik kolektif ilişkiler, kolektif hafıza ve kolektiviteden hareketle kimlik

<sup>31</sup> Sevcan Güleç Solak, "Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/1 (Ocak 2017), 35.

<sup>32</sup> Stavros Stavrides, *Müşterek Mekan-Müşterekler Olarak Mekan*, çev. Cenk Saraçoğlu (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2. Baskı, 2019), 67.

<sup>33</sup> Hazel Easthope, "Fixed Identities in a Mobile World? The Relationship Between Mobility, Place, and Identity", *Identities* 16/1 (October 2009), 68.

<sup>34</sup> Göregenli, *Çevre Psikolojisi-İnsan Mekan İlişkileri*, 17.

<sup>35</sup> Stavrides, *Müşterek Mekan-Müşterekler Olarak Mekan*, 69.

tanımlamaları vb. yani kolektif olan her şeyi de içinde barındırır. Bu bağlamda, insanlar ve mekan arasında kurulan etkileşimden doğan mekan aidiyeti bireylerin kimliklerini koruyabilecekleri ve geliştirebilecekleri alanlar olarak ifade edilebilir. Bu anlamda bireyler kendilerini nasıl tanımladıklarına bağlı olarak mekanı kullanırlar<sup>36</sup>. Mekana derin bir bağlılığı ifade edebileceğimiz mekana kök salma süreci, birey ile çevresel öğeler arası psiko-sosyal mesafeyi azaltmakta ve onları katılıma yöneltmektedir. Yine aynı şekilde mekana bağlanma ve kök salma, bu mekanın insan açısından çekiciliğinin bir işareti sayılabilir. Birey açısından mekanın bir çekiciliği yoksa ya da zayıf ise oraya yüklenen anlamlar ve kurulan bağın niteliği de bir o kadar zayıf kalmaktadır.

Bu çerçevede, aidiyet bireysel olarak deneyimlenen, duygusal olarak hissedilen bir duygu durumudur. Memlekete yönelik hissedilen aidiyet duygusu kökler ile kurulan duygusal bağla ilişkilidir. Bu nedenle araştırma kapsamında katılımcıların memleketlerine dair hissettikleri aidiyetin düzeyini anlamak memleket kimliği ya da kökler ile kurulan bağın da doğrudan bir göstergesi konumundadır. Dolayısıyla, aile köklerinin dayandığı memlekete yönelik aidiyetlerini anlayabilmek adına araştırmaya katılanların aile köklerine ya da köken kimliğine yönelik hissettikleri duygu durumu sorgulanmıştır.

**Tablo-1. Katılımcıların Memleketlerine Aidiyet Düzeyi**

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Aidiyet düzeyim çok yüksek	28	5,5	5,5	100
Aidiyet düzeyim yüksek	48	9,4	9,4	94,5
Aidiyet duygum ne var ne yok	128	25	25	85,2
Aidiyet düzeyim çok düşük	144	28,1	28,1	60,2
Aidiyet duygum hiç yok	164	32	32	32
	<b>512</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	

Araştırmada katılımcıların toplam %32'sinin aile köklerine yani memlekete yönelik aidiyet duygusunun hiç olmadığı, %28,1'nin aidiyet duygusunun çok zayıf olduğu ya da olmadığı, %25'inin ise aidiyet duygusunun ne var ne yok seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların sadece %14,9'nun kayda değer bir aidiyet duygusundan bahsedilebilmektedir (Tablo-1). Bireyin kendisini tanımlarken referans aldığı mekana yönelik

<sup>36</sup> Proshansky vd., 1983'den akt. Tsung Lee, "H. How Recreation Involvement, Place Attachment and Conservation Commitment Affect Environmentally Responsible Behavior", *Journal of Sustainable Tourism* 19/7 (September 2011), 899.

verilerde olduğu gibi katılımcıların çok büyük bölümünün kendi aile köklerine yönelik aidiyet düzeylerinin de son derece düşük seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Neticede, bu durum katılımcıların büyük bir çoğunluğunun memleketlerine yönelik duyarlılıklarını kaybetmeye başladıklarının ve aile kökleriyle bağlarının zayıfladığının bir göstergesi konumundadır. Aidiyete ilişkin bu özellikler, kimliğin önemli bir yönünü temsil eden, bireyler arası ilişkileri ve etkileşimi mümkün kılan mekana dair algıyla doğrudan bağlantılıdır. Bireylerin zihinlerindeki mekan inşasına ve algısına bağlı olarak bireylerin yaşadıkları yerlerle ilişkileri temelinde gündelik yaşamlarında yerlerin bir anlamının olup olmadığı, kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) fiziksel bağları kopmuş ya da zayıflamış bireylerin kendileri için özdeşlik kurdukları mekanı nasıl tanımladıkları daha derinlikli bir çözümlemeyi gerektirmektedir. Bu çerçevede, nitel araştırma temelinde elde edilen katılımcıların bazı söylemleri memleket algısının ve ona yönelik aidiyetin ve bağların hissizleşme temelinde giderek zayıfladığına ya da kaybolduğuna işaret etmektedir:

*“...aslında nereli olduğumu söylemekten çekinmiyorum ama nereli olduğumu söylediğimde karşı taraftan bir inanç almıyorum. İnsanların böyle tepkileri de beni memleketime uzaklaştırdı. İnsanlar “Malatyalı mısın? Böyle Malatyalı mı olur?” dediklerinde ben kendimi çok şey hissetmeye başladım. Zaten ait hissetmiyordum iyice benim için bu aidiyet duygusu gerilemeye başladı...ben bir kere gittim köyüme ama onu da çok idrak edebileceğim bir yaşta gitmediğim için hatırlamıyorum. Sadece yer değiştirme ama şöyle bir yere bağlanma olayının sadece memleketine olacağını düşünmüyorum...hiçbir anlam ifade etmiyor...” (G.32, Malatya, 21, Kadın)*

*“...açıkçası yani bu kültürde de çok sık sorulan bir soru olduğu için esas nerelisin diye bir soru var. Esas tırnak içerisinde memleketimiz Amasya ama ben oraya hiçbir zaman aidiyet hissetmedim. Belki çok küçüklüğümde hissetmiştim ama sonrasında tamamen bu duyguyu kaybettim. Orayla yani oranın beni tanımlayan hiçbir yanı yok. Küçükken oraya her yaz gidilirdi ve memleketine gidiş gibi konuşulurdu evde, öncesinde ve sonrasında. Oraya gittiğimizde oradaki insanlarla bağımız güçlenirdi ve dolayısıyla da mekanla ama daha sonrasında o gidişler son buldu ve bu bir başka sürecin başlangıcı oldu ve giderek aidiyet yok oldu. Yani çünkü bizi oraya bağlayan hem sevdiğimiz insanlar ortadan kaybolmuş oldu hem de orayı orası yapan memleket yapan rutinler yok oldu...” (G.18, Amasya, 27, Kadın)*

*“...insanların yaşam tarzlarına baktığımızda nereli olduklarına dair birtakım özellikleri görüp anlamanız mümkün değil. Böyle bir şeye neden gerek duyalım ayrıca? Hatta gerekli olmasından daha ziyade insanların dışlanmasına da neden olabiliyor. Bu yüzden memleket aidiyetim yok diyebilirim ya da size göre belki daha farklı bir aidiyet algım var, bilemiyorum. Bu soru hayatımızda bir şekilde kalmaya ve ara sıra da olsa sorulmaya devam ederse eğer yoğun duygularla cevaplamam mümkün olmuyor...” (G.13, Rize, 31, Erkek)*



Görüşmeler çerçevesinde katılımcıların önemli bir kısmının ne kadar orali (memleketli) hissettikleri noktasında olumsuz ve çelişkili duygular yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu duygular, ...aidiyetim yok diyebilirim ya da belki daha farklı bir aidiyet algım var, bilemiyorum... neyi hissettiğimi bilmiyorum...yoğun duygularla cevaplamam mümkün olmuyor...bana çok bir şey anlam ifade etmiyor gibi ifadelerinden net bir şekilde anlaşılmaktadır. Diğer yandan zaten ait hissetmiyordum iyice benim için bu aidiyet duygusu gerilemeye başladı ve...açıkçası pek bir şey hissetmiyorum bir bağlantım yok ifadeleri katılımcıların memleketlerine ilişkin aidiyet duygularının olmadığını veya çok zayıf olduğunu göstermektedir. Harvey'e<sup>37</sup> göre modernite insan ve mekan arasındaki bağlamı zayıflatmıştır. Mekana dair yaşanan bu algı değişimi memleketin katılımcılar için ifade ettiği anlam çerçevesinde kendisini göstermektedir. Katılımcıların çoğu açısından memleket hissiz oldukları, kendileri için hiçbir anlam ifade etmeyen atıl bir yer konumundadır. Katılımcılar için memleketin diğer yerlerden herhangi bir farkı, kutsallığı ya da özel bir anlamı da yoktur. Dolayısıyla mekan ve insan arasındaki bu örüntü çerçevesinde düşünüldüğünde köken kimliğine dair güçlü bir memleket bilincinden ve aidiyetinden söz etmek mümkün görünmemektedir.

### 3.1.2. Ebeveynlerden Miras Kalan Zorunlu Bir İlişki Hali Olarak Memleket Bağı

Bir yere ait olma duygusu, geçmişten gelen deneyimleri, şimdiki zamanın kavramlarını ve geleceğe yönelik beklentileri birleştiren zamansal bir süreç olarak konumlandırılabilir. Aynı zamanda mekanın tecrübe edilmesi ile de çoğu zaman maddileşmiş ve bedensel olarak ele alınmaktadır. Aidiyetin uzamsallığı bu nedenle zamansallık, maddesellik ve somutlaşma ile iç içedir<sup>38</sup>. Bachelard<sup>39</sup>, doğulan evler gibi mekanların da sadece verili olmadığını, anı izleriyle dolu olduğunu ve onun salt bir fiziksel nesne olarak görülmemesi gerektiğini öne sürer. Mekan zorunlu olarak zamana nitelik katar. Bu nedenle ev gibi bir mekan özellikle anı oluşumunda önemli bir rol oynar. Ev, hayal kurmayı barındırır, içerisinde zamanın işlediği metaforik bir mekandır<sup>40</sup>. Bir yer, insanlar için duygusal, bilişsel ve davranışsal süreçler ile anlamlı hale gelir. İnsanların diğer bireyler ve topluluklar ile ilişkileri, anıları, yaşadıkları bir kimlik (yer kimliği) duygusu oluşturur. Belirli koşulların yarattığı kişisel deneyimler ve etkileşim ile mekan kimliğin bir yönünü temsil eder<sup>41</sup>. Birey mekanı kendi imgesiyle algılamaktadır. Mekansal aidiyet kişiyi bir bütün olarak anlayabilmek için önemli bir referans alanıdır. Yani bireyin kim olduğu kadar bu kimliğin aidiyet adresleri de önem taşımaktadır<sup>42</sup>. Bu yönde araştırmaya katılanların öncelikle kendilerini daha çok nereli olarak tanımladıkları sorgulanmıştır:

<sup>37</sup> David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, çev. Sungur Savran (İstanbul: Metis Yayınları, 7. Basım, 2014).

<sup>38</sup> Tuuli Lahdesmaki, et al. "Fluidity and Flexibility of 'Belonging': Uses of the Concept in Contemporary Research". *Acta Sociologica* 59/3 (March 2016), 4-5.

<sup>39</sup> Bachelard, *Mekanın Poetikası*.

<sup>40</sup> John Urry, *Mekanları Tüketmek*, çev. Rahmi G. Ögdül (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 1999), 40.

<sup>41</sup> Erfani Goran, "Reconceptualising Sense of Place: Towards a Conceptual Framework for Investigating Individual-Community-Place Interrelationships", *Journal of Planning Literature* 37/3 (March 2022), 454-455.

<sup>42</sup> Ayhan, *Mekansal Aidiyet-Mekan Sosyolojisine Yeni Bir Bakış*, 63.



**Tablo-2. Katılımcıların Kendilerini Tanımlarken Referans Aldıkları Mekanlar**

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Doğduğum yere göre tanımlarım	180	35,2	35,3	35,3
Ebeveynlerimin kökeninin uzandığı yere (memlekete) göre tanımlarım	168	32,8	32,9	68,2
Halihazırda yaşadığım ve karnımın doydugu yere göre tanımlarım	68	13,3	13,3	81,6
Her yerli olarak tanımlayabilirim	46	9,0	9,0	90,6
Herhangi bir yerli olarak tanımlamam/hiçbir yerli olarak tanımlarım	48	9,4	9,4	100
	<b>510</b>	<b>99,6</b>	<b>100</b>	

Elde edilen nicel veriler çerçevesinde kendisini ebeveynlerinin kökeninin uzandığı yere (memlekete) göre tanımlayanların azınlıkta olduğu söylenebilir. Katılımcıların doğdukları yer ile ebeveynlerinin kökeninin uzandığı yerin farklı olması göz önünde bulundurulduğunda bireylerin çoğunluğunun (%67,1'nin) kendi kimliklerini ana kökenlerine referansta bulunmadan tanımlamayı tercih ettikleri görülmektedir (Tablo-2). Aidiyetin en temel göstergelerinden birinin mekanı benimsemek olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, bireylerin çoğunluğunun kendi kimliklerini ana kökenlerine referansta bulunmadan tanımlamayı tercih etmeleri memlekete dair duyarlılıklarını kaybettiklerinin ya da özdeşlik kuramadıklarının bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Başka bir deyişle bireylerin memleket mefhumunu anlamlı göremediklerini ve oraya yönelik aidiyetlerinin ya da kimlik temelinde atıflarının zayıf olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu anlamda, kişilerin mekanla duygusal, bilişsel ve davranışsal bir deneyimi yoksa ya da zayıf ise o yerin kişi açısından bir anlamı ve kimliğin de herhangi bir parçası olmayacaktır. Hatta mekanla sürdürülen ilişki sadece bir zorunluk hali olarak görülebilecektir. Nitekim, bazı görüşmeler çerçevesinde memleketlerine dair aidiyetlerini kimliklerinden bağımsız bir şekilde sadece babadan anneden kalan ancak çok bir anlam ifade etmeyen zorunlu bir bağ olarak tanımlayan katılımcılar olmuştur:

*"...insanlar birbirlerini tanımlıyorlar; sen Giresunlusun, sen Trabzonlusun. Ben onun ayırdını edemiyorum. Nereliyim diye sorduklarında Siirtliyim diyorum ama bu sadece küçükken babamların öğrettiği bir öğreti diyebilirim. Okula giderken bunu söyleyeceksin gibi. Kaç yaşındasın dediklerinde 7 yaşında-yımı öğrettikleri gibi bir öğreti benim için..." (G.31, Siirt, 22, Kadın)*

*"...hep şöyle bir şey oluyor; yani Burdurluyum diyorum. Aslında orası ile ilgili çok anım yok ama oranın işte bir özelliği var mıdır, orayı taşıdığıma dair bir şey hissettiğimden değil de annem babam oralı diye Burdurluyum demek gibi bir şey. Devamında bir şey getiremiyorum. Baban nereliyse oralısın gibi bir şeyimiz var ya. O yüzden Burdurluyum demek çok içselleştirdiğim bir şey değil..." (G.19, Burdur, 27, Kadın)*

“...sadece babam orada doğup büyümüş olarak bildiğim bir yer. Biliyorum ki babam sonra babamın babası oradaydı, büyüdüler, zor bir hayat yaşadılar ve buraya göç ettiler. Bunun dışında herhangi bir karşılığı var mı hayatımda bilmiyorum. Herhangi bir anlam yüklemiyorum. Diğer iller neyse o da onun kadar eşit. Kişiselleştirilirmiş gibi geliyor bana şehirler. Hiçbir zaman buralıyım ya da şuralıyımı doğru bulmuyorum. Yani benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Mesela benim adım neyse arkadaşımın adı neyse isim sadece işte böyle geliyor bana...” (G.23, Tokat, 25, Erkek)

Bir mekanı anlamlı kılan insanların mekana ilişkin tasavvurları ve anlam dünyalarıdır ve mekan üzerinden kimlik tanımlama söz konusu olduğunda bireyler o mekanın kültür ve sembolleri ile de özdeşleşmekte dolayısıyla bir aidiyet vuku bulmaktadır. Lakin, söylemlerde açığa çıktığı üzere katılımcıların bazıları memleket ile bağı veya ona yönelik aidiyeti sadece ebeveynlerden miras kalan lakin çok fazla bir anlam içermeyen zaruri bir yüzeysel ya da sözde kalan ilişki biçimi olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda, memleket kavramının katılımcılardaki bilişsel yansıması aidiyet oluşturuvcu unsurların çok uzağındadır. Aslında, ait olunan yer fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarımızın karşılandığı, kalıcılık niteliğine sahip hissettiğimiz değer merkezleridir<sup>43</sup>. Buna göre birey tarafından bir yere bağlanmak, ait olmak kişinin kendisini evinde hissedeceği bir yer bulması demektir<sup>44</sup>. İnsanlar içinde yaşadıkları mekanlar ile tıpkı diğer nesnelere kurdukları tarzda bir ilişki kurmakta, onlara bağlanmakta ve kimliklerini onlarda oluşturmaktadır. Bir yerle kurulan ilişkide sözü edilen bu özellikler olmadığında o yere yönelik aidiyet inşa etmek ya da orayı kimliğin bir parçası olarak görebilmek mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla, katılımcılar açısından memleket belki ebeveynleri için bir anlam içerirken kendileri için böyle bir anlam taşımamaktadır. Katılımcıların çoğu için kendilerinin veya başkalarının köken ya da memleket üzerinden tanımlanmasının da çok bir anlamı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, katılımcıların önemli bir kısmı için memleket veya kökene dair algılamının ve hafızanın zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle memlekete, kökene dair tanımlamalar ve memleket aidiyeti katılımcıların yaşam alanında ebeveynlerden kaynaklanan zorunlu bir bağ olmaktan başka güçlü bir şekilde yer bulamamaktadır.

### 3.1.3. Memleketle Bağ Kurma Motivasyonu, Yabancılık Halleri ve Başkasının Evi

Gündelik hayat dilinde yarattığı çağrışımlar düşünüldüğünde, aidiyet her şeyden önce ev’le bağlantılı bir kavram. Ev, mekansal ve toplumsal olarak kendimizi ait hissettiğimiz yerdir. Burada ev’i fiziksel bir yapı olarak değil, yarattığı simgesel çağrışımlar anlamında düşünmeliyiz elbette. Evimiz, mekansal, varoluşsal ve kültürel olarak ait olduğumuz, parçası olduğumuz topluluğun, ailemizin ve sevdiklerimizin yaşadığı, kendi kökenlerimizi bulacağımız, dünyanın başka bir yerindeyken geri dönmeyi özlediğimiz yerdir. Ev’i, dünyaya bakışımızı ve dünyadaki konumlanışımızı şekillendiren simgesel bir evren olarak tanımladığımızda, yurt, memleket, ülke, vatan kavramları, ev’in bir tür uzantısı olarak çıkıyor

<sup>43</sup> Lisa M. Vandemark, “Promoting the Sense of Self, Place and Belonging in Displaced Persons: The Example of Homelessness”, *Archives of Psychiatric Nursing* 21/5 (October 2007), 242.

<sup>44</sup> Marco Antonsich, “Searching for Belonging An Analytical Framework”, *Geography Compass* 4/6 (June 2010), 646.

karşımıza<sup>45</sup>. Bu çerçevede, mekansal aidiyet ve dolayısıyla memleketeye duyulan aidiyet o yerde gerçekleşen ilişkilere, etkileşimlere yüklenen sembolik anlamlarla donatılmıştır. Aidiyet düzeyine bağlı olarak -nostaljik özlemin ötesinde- bireyde o yerde olma, bulunma özlemi uyanır ve bu durum da birey açısından yerin duygusal ağırlığını vurgulamaktadır. Bir yere bağlılık, o yer ile birtakım ilişkiler yaratma ve sürdürme gayreti etrafında şekillenir. Aidiyet düzeyi ile artan yerle ilişkilene, yere dair pratikler daha fazla anlam kazanmaktadır. Bu noktada belirli bir gruba ve yere ait olma beraberinde fiziksel olarak orada bulunma/yaşama, kolektif anıları ve değerleri gündelik yaşam pratiklerinde görme ve böylelikle canlı tutma ve bu bağı varlıkta ve yoklukta da devam ettirme isteğini getirir. Bahsi geçen yönelimlerin aidiyet düzeyi ile ilişkili ve paralel olduğu söylenebilir. Bu noktada memleket ile bağ kurma motivasyonu dolayısıyla kökensizlik düzeyi ile de ilişkilidir. İnsanların kurum, grup vb. her türlü kolektiviteye aidiyet motivasyonları değişkenlik gösterebilmektedir<sup>46</sup>. Mekan ile deneyimin sınırlı oluşu ise oraya ilişkin yabancılık duygusunu da artıran bir olgudur.

Nitekim, mekan ile ilişkilene ve mekansal aidiyetin, mekanda bulunma, mekanı deneyimleme isteğini beraberinde getireceği öngörüsünden hareketle, katılımcıların memleketlerinde bulunma arzusu memleket/köken ile devam ettirilmek istenen ilişkinin ve yabancılık hallerinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu yönde, aidiyet düzeyi ve köksüzlük ya da kökensizlik arasındaki ilişki düşünüldüğünde bireylerin daha önce deneyimlemiş olsalar da olmasalar da memleketle ilişkilene pratikleri ve memleketeye yönelik gelecekte orada yaşamaya dair tasavvurlarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu yönde, araştırma kapsamında katılımcıların gelecekte daha çok nerede yaşamak istedikleri konusundaki eğilimleri ve duyguları sorgulanmıştır.

**Tablo-3. Katılımcıların Gelecekte Yaşamak İstedikleri Yerler**

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Aile kökenlerimizin uzandığı yerde (memlekette) yaşamak isterim	44	8,6	8,9	8,9
Hayatım boyunca yaşadığım, gördüğüm yerler arasında hakkında en fazla bilgi sahibi olduğum yerde yaşamak isterim	114	22,3	23,1	32,0
Kalabalıktan uzak, sakin bir yerde yaşamak isterim	188	36,7	38,1	70,0
Herhangi bir yerde sabit kalmak istemem, bu dönemde gezmeyi tercih ederim	108	21,1	21,9	91,9
Fark etmez, nerede yaşayacağım çok önemli değil	40	7,8	8,1	100,0
	<b>494</b>	<b>96,5</b>	<b>100</b>	

<sup>45</sup> Asuman Suner, *Hayalet Ev Yeni Dünya Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek* (İstanbul: Metis Yayıncılık, 1. Basım, 2006), 17-19.

<sup>46</sup> Kelly A. Allen vd., "Belonging: A Review of Conceptual Issues, an Integrative Framework, and Directions for Future Research", *Australian Journal of Psychology* 73/1 (April 2021), 89-93.

Verilere göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%91,1'inin) gelecekte yaşamak istedikleri yer konusunda aile kökenlerinin uzandığı yer dışında bir seçeneği belirtmiş olması dikkat çekicidir (Tablo-3). Bir yere ait hissetmemek aslında oraya dair bir çaba harcamamak ve üzerine bir plan yapmamak, belki de tamamen kayıtsız kalmak anlamına da gelir. Memlekete dönüş fikrinin veya gelecek bir zamanda köklerinin olduğu yerde yaşamaya dönük bir tasavvurun bu denli az oranda olması katılımcıların mekanda yer edinme, kökene yeniden bağlanma kaygısı yaşamadıklarını da göstermektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun memleketlerine ilişkin bağlarının oldukça zayıf veyahut kopuk olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu kapsamda yabancı(lık), özdeşleşmeme ve özlememe vurgusu nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde dikkat çeken noktaları oluşturmuştur:

*"...orayla çok bir bağlantıya sahip değilim sadece ailem orda yaşıyor, başka bir şey hissetmiyorum... oraya gittiğim zaman bazı gelenekleri gördüğüm zaman asla bana hitap etmediğini düşünüyorum. Allhtan ben burada değilim bunlara çok uzağım diyorum hatta kaçıyorum belli bir noktada evcimen takılıyorum. İlk gittiğim zaman bir kötü gidiyorum bir istemiyorum ama ailemi görünce de bir iyi hissediyorum ama uzun zaman geçirince de sıkılıyorum. Hani annem gidiyorsun falan diyor yakınıyor ama diyorum ben ne yapabilirim burası beni köreltiyor gibi hissediyorum..." (G.6, Hakkari, 29, Erkek)*

*"...karşımda bir Adanalı olduğu zaman memleketimle ilgili bir şeyler söylediğinde ben çok yabancıyım...çok orda büyümediğim, yaşamadığım, vakit geçirmediğim için onlara yabancılığım... Bazı kelimeler var nasıl yöresel kelimeler oluyorsa onları söylediklerinde yabancılığımı fark ediyorum...şehirle bir şeyim yok yani özdeşleşmiyorum. Orayı özlemiyorum, aramıyorum, oraya dair işte şehirsiz bilgilerin yok, onları devam ettirmiyorum..." (G.14, Adana, 27, Kadın)*

*"...mesela o noktada benim için memleket kavramı anlamını yitiriyor. Çünkü orda bir aitlik yok. Sadece yazları gidip görebiliyorsak ya da üç beş yılda bir gidiyorsak tam olarak bir manası olmuyor. Yani çok da önemli bir kavram değil benim için. Babam benim tersine şöyledir mesela memlekette analiz yapar; işte şunlar şöyledir, bunlar böyle yapar gibi ama ben o konuda hiç yokum. Memleket benim için sadece memleket yani..." (G. 25, Kastamonu, 22, Kadın)*

*"...memleket benim için başkasının evi. Hani gidersen ilk defa bir eve, yabancı da olsa arkadaşın da olsa düzenini bilmezsin, kurallarını bilmezsin ve elini kolunu nereye koyacağını şaşırırsın. Orası senin evin değildir ya hani nasıl diyeyim, bunu bilirsin gidersen ama hep orda yaşayamayacağını geri döneceğini bilirsin kendi evine. Öyle bir şey...gittiğimde oraya çok yabancıyım...sıkıldım yani gerçek anlamda can sıkıntısı, yani ben asla buraya ait değilim yani burada kalamam...oraya her gittiğimde aslında artık dönmem lazım, olmayacak gibi bir şeye geliyor. Yani artık benim için oranın bir süresi var. Gelecekte de mümkün değil... kendime uzak hissediyorum, kendimi gerçekleştiremiyordum gibi hissediyorum çok uzun süre kaldığımda..." (G.19, Burdur, 27, Kadın)*

Görüşmeler neticesinde, aile kökenlerinin uzandığı yere aidiyet duymayan bireyler için memlekete kalıcı olarak yerleşmek şöyle dursun memlekette geçici olarak bulunmak bile olumsuz duygular hissetmek adına yeterlidir. Memleketinde bulunmanın katılımcılar için bir süresi vardır. Bu sürenin uzaması neticesinde yaşanan duygu durumu sıkılganlık, körelme haline dönüşmektedir. Katılımcıların memleketleri söz konusu olduğunda kendilerini yabancı gibi hissetmelerinin nedeni ya memleketlerinin kültürüne dair bilgi sahibi olmamaları ya da

memleketlerine içkin kültürü benimsememeleridir. Bu kapsamda hissedilen yabancılik duygusunu katılımcıların memleket aidiyetleri ile ilişkilendirmek mümkündür. Çünkü bir kişinin mekanla bağ kurabilmesi için, o mekanın kişi için özel bir anlamının olması gerekmektedir. Bu noktada inşa edilen anlam kadar bağ kurulabilmekte ve bağın güçlenmesi ya da zayıflaması kişinin mekanla olan ilişkisini belirlemektedir. Yani bu bağ kişinin kimliği ile örtüşmesi oranında artmakta ya da yitirilmektedir<sup>47</sup>.

Nitekim, katılımcının memleketine gittikçe zamanla anlaşılmadığını, memleketinde kalma süresinin uzamasıyla daha fazla hissettiği kendisine yabancılaşma durumunu bu perspektiften açıklamak mümkündür. Görüşmeler çerçevesinde bazı katılımcılar da memleketlerine yönelik yabancılığı, aidiyetsizliği ve özlem duygularını gittiğimde oraya çok yabancıyım...şehirle bir şeyim yok yani özdeşleşmiyorum... orayı özlemiyorum, aramıyorum... cümleleri ile ifade etmişlerdir. Bu noktada hissedilen yabancılik duygusu ve özdeşlik kuramama hali memleketle ilişkin sembollerin, değerlerin yani kültüre içkin unsurların bilinmemesinden ya da tanık olunan kültürün kişinin kendi karakterine uygun olmamasından dolayı yaşandığı söylenebilir. Bu konuda Norberg-Schulz<sup>48</sup> ikamet etmenin her şeyden önce çevreyle özdeşleştirme gerektirdiğini vurgulamıştır. İlkel toplumlarda en küçük çevresel detayların bile bilindiğini ve anlamlı olduğunu görüyoruz. Ancak modern toplumda özdeşleşme neredeyse şansa bırakılmış, psikolojik anlamda gerçek ikametini yerini yabancılaşma almıştır. Bu nedenle mekanda ya da mekana dair hissedilen yabancılik duygusunun katılımcıların memleketleri ile kopan bilişsel ve duygusal bağlarının bir göstergesi konumunda olduğu ifade edilebilir. Bu noktada memleket ile kurulan herhangi bir kalıcı bağdan ya da gelecek tasavvurundan söz edilememektedir. Geçmişte sınırlı bir düzeyde deneyimlenen mekanın bugün bireyin zihnindeki iz düşümü romantik bir özlemden ibarettir. Söylemlerde hissedilen köksüzlük ya da kökensizlik duygusu geçmişe yönelik nostaljik bir tasavvurla açığa çıkmaktadır. Gerçek ise memleketle yönelik yabancılıktır. Zira, memleket benim için başkasının evi söyleminden hareketle memleketle dair içselleştirilmiş duygulardan söz edilememektedir. Dolayısıyla, bu yabancılik halinin katılımcılar için aile köklerinin uzandığı yere başka bir zaman kalıcı olarak yerleşme fikrini olasılık dışı bıraktığı söylenebilir.

### 3.1.4. Haritada Bir Şehir ve Boş Bir Kavram Olarak Memleket

Yerler insanlara, kişisel, kültürel ve sosyal anlamlarla dolu, sınırları belirlenmiş yerler olarak, kimliğin inşa edildiği, sürdürüldüğü ve dönüştürüldüğü önemli bir çerçeve sağlar. Böylelikle insanlar, nesnelere ve faaliyetlere gibi yerler de sosyal dünyanın ayrılmaz bir parçası olarak kimliğin inşa edildiği önemli mekanizmalar haline gelirler<sup>49</sup>. Mekan, insanların anılarının ve geçmişin deposudur; ve aynı zamanda kültürel sembollerin deposu olarak

<sup>47</sup> Ayhan, *Mekansal Aidiyet-Mekan Sosyolojisine Yeni Bir Bakış*, 153.

<sup>48</sup> Christian Norberg-Schulz, *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture* (New York: Rizzoli, 1979), 20-21.

<sup>49</sup> Lee Cuba - David M. Hummon, "A Place To Call Home: Identification With Dwelling, Community, and Region", *The Sociological Quarterly* 34/1 (March 1993), 112.

işlev görür<sup>50</sup>. Nitekim, anlam ağları ile donatılmış mekan olarak ifade edebileceğimiz kökler, bir duygu, kimlik inşa etme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır<sup>51</sup>. İnsan ve yer arasındaki ilişkinin bir tezahürü olan yer aidiyeti, insanların yaşadıkları, doğdukları vb. yerlere geliştirdiği derin bağlılık olarak kendini gösterir<sup>52</sup>. Yer aidiyeti bir ilişkiye (ailesel, toplumsal, etnik, kültürel vb.) doğru geliştirdiğimiz bağlıdır<sup>53</sup>.

Bu anlamda, yerin ruhunu kavramamızı, yerler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri takdir etmemizi sağlayan, bellek ve niyet mercakleriyle deneyimlenen yer aidiyeti<sup>54</sup> mekansal kimlik duygusunun gelişimi için de büyük bir öneme sahiptir<sup>55</sup>. İnsanın yer ile özdeşleşmesi, diğer bir deyişle yer aidiyeti genellikle evde olma duygusu ile deneyimlenir. Eğer bu duygular oluşmuyorsa birey için o yer haritadaki sadece bir yer ya da boş bir kavramdan ibaret kalmaktadır. Ayrıca, bir yerle özdeşleşmenin insanlara sağladığı bir enformasyon değeri olduğunu ifade edebiliriz. Yani, bir yerli olmak beraberinde o yerin kültürünü, değerlerini, tutumlarını taşımak anlamına gelen anlam setleri ile ilişkilidir. Bu nedenle de bir bilgi alma aracı ve anlam seti konumundadır. Ancak günümüzde bireyin mekanı temsil yeteneği zayıflamış ve mekansal kimlik aracılığıyla sağlanan enformasyon, başkaları hakkında daha gerçekçi bulunan kişiye özgü izlenimler elde etmeye evrilmiştir. Bu yönde araştırma kapsamında bireyler için insanların nereli olduklarının (memleketlerinin) önemli olup olmadığı konusu irdelenmiştir.

**Tablo-4. İnsanların Nereli Olduklarının Önemi**

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle önemlidir	10	2,0	2,0	100
Önemlidir	36	7,0	7,0	98,0
Ne önemlidir ne önemsizdir	120	23,4	23,4	91,0
Önemli değildir	260	50,8	50,8	67,6
Kesinlikle önemli değildir	86	16,8	16,8	16,8
	<b>512</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	

<sup>50</sup> John Urry, "The Sociology of Space and Place". *The Blackwell Companion to Sociology*. ed. Judith R. Blau, (Oxford: Blackwell Publishers, 2001), 12.

<sup>51</sup> Maria Lewicka, "Ways to Make People Active: The Role of Place Attachment, Cultural Capital, and Neighborhood Ties", *Journal of Environmental Psychology* 25/4 (December 2005), 393.

<sup>52</sup> Marc Fried, "Continuities and Discontinuities of Place", *Journal of Environmental Psychology* 20/3 (September 2000), 193.

<sup>53</sup> Igor Knez, "Attachment and Identity as Related to a Place and its Perceived Climate", *Journal of Environmental Psychology* 25/2, (June 2005), 208.

<sup>54</sup> Relph, "A Pragmatic Sense Of Place", 25-26.

<sup>55</sup> Fried, "Continuities and Discontinuities of Place", 193.

Elde edilen veriler neticesinde katılımcıların büyük çoğunluğu (kesinlikle önemli görmeyen ve önemli olmadığını ifade eden toplamda %67,6) insanların nereli olduğunun kendileri için bir önemi olmadığını belirtmiştir (Tablo-4). Bu noktada bireylerin bir yerli olmak ile ilişkilendirdikleri ve önemsedikleri ayırt edici bir tutumlarının olmadığı söylenebilir. Veriler ışığında, bireylerin memleketi önemli ve anlamlı bir enformasyon aracı ya da anlam seti olarak görmedikleri söylenebilir. Yerler, yaşam boyu kişisel anlamların depoları olarak bir anımsatıcı görevi görerek benliği korur<sup>56</sup>. Bu anlamda bir yere ait olma duygusu ile kendini oluşturma sürecinin karşılıklı olduğu ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle “ben kimim? sorusu “ben nereye aitim?” sorusundan yalıtılamaz<sup>57</sup>. Veya bir kişinin nereye ait olduğu kim olduğuna dair bir enformasyondur. Yani aidiyet duygusu ve deneyimler, yaşantı, anılar, rutinler bütününde bireyin çevresine karşı içselleştirdiği algı ve anlam ile ilişkili olarak gelişmektedir<sup>58</sup>. Bu bağlamda, kişinin nereli olduğu ya da nereye ait olduğunun bir öneminin olmaması insanların yaşadıkları, doğdukları vb. yerlere geliştirdiği derin bağlılıkların ehemmiyetsiz görüldüğü anlamına gelir. Bu yönde, nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler de bireylerin memleketi önemli ve anlamlı bir kimlik temelli enformasyon aracı olarak görmediklerini ortaya koymaktadır. Hatta memlekete dair aidiyetin anlamlı bir çözülüş sürecinde olduğunu ifade etmek mümkündür.

*“...bu konular açıldığında sıkılıyorum...kime ne bundan...yani mesela insanları böyle bir şeye göre kategorize etmek bana çok saçma geliyor. İşte Urfalı yok İç Anadolu ama belki de mesela bir insan mesela Rizelidir Rize’de doğmuştur ama hiç Karadenizlilikle de bağdaşık olmayabilir. Bu yüzden bu sorular sorulunca bir kaos hissediyorum. İnsanların baktığı gibi memlekete bakmadığımız zaman böyle oluyor. Aslında onun size sorduğu soru çok başka ama onun size sorduğu sorunun sizde bir cevabı yok...Norveç’te doğsaydım; orada doğup yaşamış olacaktım. Bu yüzden benim için çok boş bir kavram; karşılığı yok. Benim için “memleketim” sadece bir şehir, haritada bir şehir...” (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)*

*“...yani bana çok önemli bir şeymiş gibi gelmiyor....çok sıradan...işte mesela şöyle bir şey oluyor; memleketsel sınıflandırmalar oluyor kimi insanlarda. İşte doğulu bu, Kırıkkale’den adam mı çıkar işte gibi mesela. Bana bu çok gerekli gelmiyor bu durum. Yani benim kafama çok oturabilirdim bir şey değil. Benim açımdan saçma geliyor hani yalanmış gibi. Memleketlimdi işte yardım ettim, memleketlimdi tabi ki ev arkadaşım o olacak gibi denilen şey sanki sahteymiş gibi geliyor sanki arkasında başka bir sebep var da bu bunu gizliyormuş gibi geliyor...” (G.30, Trabzon, 21, Erkek)*

*“...hani bakış açılarımız çok farklı, yaşantılarımız çok farklı ama ondan da ziyade yani ben tanıştığım hiç kimseyle bu yakın arkadaşlarım da dahil, ilk gördüğüm insana da nerelisin diye sormak benim aklıma hiçbir zaman gelmiyor. Bana gereksiz de geliyor. Gerçekten aklıma gelmiyor yani insanları nereli olduklarına göre biçimlendirmiyorum, ilgilenmiyorum. Yani ben burcunu bile sorarım, merak ederim ama memleketini sormam. Benim için bir etken değil ama böyle insanlar var yani. Hani sorarsınız şuralıyım, buralıyım der hani bununla çok ön plana çıkan, bir gurur meselesi haline getiren insanlar var.*

<sup>56</sup> Cuba - Hummon, “A Place To Call Home: Identification With Dwelling, Community, and Region”, 113.

<sup>57</sup> Antonsich, “Searching for Belonging An Analytical Framework”, 646.

<sup>58</sup> Lyne C. Manzo, “Beyond House and Haven: Towarda Revisioning of Emotional Relationships With Places”, *Journal of Environmental Psychology* 23/1 (March 2003), 52.



*Bu bana çeteleşme gibi geliyor, çok saçma geliyor. O yüzden ait hissetmiyorum. Kendini buraya ait hissediyor musun derszeniz de buraya da ait hissetmiyorum. Aslında kendimi koyduğum bir yer yok..."*

(G.42, Hatay, 20, Erkek)

Memleketin bireylerin anlam dünyalarında bir yer bulamaması ve önemini kaybetmesi durumu bazı görüşmelerde dikkat çeken kavramlarla ifade edilmiştir. Memlekete dair merak duygusunun ve memleketin özel bir anlamının olmadığı ironik bir ifade ile karşılık bulmuştur: Yani ben burcunu bile sorarım, merak ederim ama memleketini sormam. Ayrıca memlekete yönelik kuvvetli duygular ve ilişkilene saçmalık ve çeteleşme olarak tanımlanmaktadır. Elde edilen bazı söylemlere göre de memleket aidiyeti ile kimliğe etki eden kolektif değerler bireyi tanımlamaz hale gelmiştir. Kimi söylemlere göre memleket katılımcılar için özel bir anlam ifade etmekten ziyade olumsuz duygulara da neden olmaktadır. Hatta bu kolektif değerler reddedilmektedir. Memleketin, kişiyi tanımaya dair kimlik temelli bir enformasyon sağlamadığı vurgusu temel noktayı oluşturmaktadır. Çoğu katılımcıya göre günümüzde mekanın temsil ettiği öğeler bireyler tarafından içselleştirilmemektedir. Bu nedenle memleketin bir önemi olmadığı insanı belirleyen şeyin sadece karakteristik özellikleri olduğu belirtilmiştir. Başka bir deyişle memleket üzerinden kişiye dair bir çıkarımda bulunmanın olanaksızlığı vurgulanmıştır. Bazı katılımcılara göre de bir yerli olmak, önemli olmayan, çok sıradan gündelik bir alışkanlık ve memleket ile kurulan kuvvetli bağlar ise başka bir sebebi gizleyen, göstermelik sahte bir yönelim olarak nitelendirilmiştir.

Bu noktada kişiyi memleketi üzerinden tanıma çabası hem doğru görülmemekte hem de (memleketi temsil etmemeye istinaden) memleket kavramı anlamını yitirmektedir. Diğer yandan bir yerli olmakla ilişkilendirilen kalıp yargıların gündelik yaşamda insanların kategorize edilmesine neden olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle memleket soruları katılımcılar için anlamsız olmasının yanında sorulması halinde bir kaos hissettikleri olumsuz bir durum olarak algılanmaktadır. Bu nedenle bir toplulukla özdeşleşme, bu topluluğu temsil etme yeteneği olan memleket soru ve cevapları katılımcıların çoğunluğu tarafından anlamlı bulunmamaktadır. Memleket soruları katılımcılar için artık vazgeçilmesi gereken ya da sorulacaksa yöneltilen en son sorulardan olması gereken bir yerdedir. Ayrıca günümüzdeki mekan, gerçekte herhangi bir bütünlük taşımayan, birbirinden kopuk, yabancı parçaların birer kolajı gibidir. Gündelik yaşam bölünmüş, parçalanmış ve aidiyet hissi taşımayan bir görünüm içindedir<sup>59</sup>. Bu kapsamda elde edilen söylemlere göre bu yapay ilişkiler ve sıradanlıkla karakterize edilen memleket boş bir kavram, haritada bir şehir ve adına memleket denilen sadece bir yer düzeyine indirgenerek genel anlam ve bağlamından koparılmıştır. Kullanılan kavramların sıradanlığı çerçevesinde memleketin katılımcılar için herhangi bir öneminin olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim, gündelik hayatta tanışma pratikleri içerisinde yer aldığı düşünülen memleket sorusunun da diyaloglardaki yerini ya da anlamını kaybetmeye başladığı ileri sürülebilir.

<sup>59</sup> Jameson, 1994'den akt. Ömer Aytaç, "Kent, Metropol ve Değişen Yer/Mekân İmajları", *Mukaddime* 8/1 (Temmuz 2017), 8.



### 3.2. Kırılğan Mekansal Aidiyetler: Her Yerlilik ve Hiçbir Yerlilik

Aidiyet kişinin sosyal, ilişkisel ve maddi çevresi ile özdeşleşme duygusu olarak bir yaratma sürecini içerir. Dolayısıyla aidiyet, bireyleri toplumsal olana bağlamada rol oynar<sup>60</sup>. Aslında aidiyet öznel bir duygu olarak ortaya çıksa da dinamik bir toplumsal ortam içerisinde var olur. Sosyal olarak insanların önemli bir kısmı sosyal izolasyon, yalnızlık ve başkalarıyla bağlantı eksiliği yaşamakta ve önemine rağmen aidiyet duygusu hissetmekte zorlanmaktadır<sup>61</sup>. Diğer yandan toplumsal gruplar arasındaki sınırı geçmeye uğraşan bireyler, yalnızca girmeye çalıştıkları grup değil ayrıldıkları grup söz konusu olduğunda da aidiyet konusunda tereddütlüdürler. Zorluğun kaynağını bazen birden fazla gruba aidiyet değil, aidiyetin belirsizliği<sup>62</sup> veya aidiyetsizlik oluşturur. Aidiyet kavramının, zaten her zaman içinde barındırdığı istikrarsızlığa ilaveten, günümüzün hızla küreselleşen dünyasında, bu döneme özgü yeni bir krize sürüklendiği de muhakkak. Fiziksel ve sanal hareketlilik imkanlarının daha önce görülmedik biçimde artması, insan, imge ve bilgi akışının ulusal sınırları aşındırmasıyla birlikte, ev, yuva ve vatan kavramları metaforik anlamda, daha önce hiç olmadığı kadar derin bir kriz içine girmiştir<sup>63</sup>. Biz'e karşı ben'in değer kazanması<sup>64</sup> ile kolektif ağlardan uzaklaşan birey kendisini kuşatacak güvenli ve istikrarlı bir kurumsal kozadan mahrumdur. İçinde yer aldığı habitusun sürekli dağılıp yeniden kurulması onu sabit bir toplumsal konumdan ve sosyal bağlardan/ilişkilerden izole kılar. Toplumsal konumunu/ilişkilerini geçicilik üzerinden kurar, hep geçicilik modundadır. Bireysel kimliklerin ve insanlar arası bağların bu kırılğanlığı ve kolayca ilişkilerin gözden çıkarılabilirliği günümüz toplumlarında bireysel özgürlüğün özü olarak yansıtılır<sup>65</sup> ve bu bireysel özgürlük her türlü bağlılık ve süreklilik duygularına mesafeyi de içinde barındırır.

Yer duygusu, insanların çevrelerine ilişkin algıları, bilinçleri ve yer hakkındaki hisleri çerçevesinde öznel bir olgudur. Yani sıra bireysel ve kolektif değerler yer duygusunu etkiler. Bu anlamda bir mekan bağlılığı, mekanla kurulan sembolik bir ilişkidir. Bir yer veya bölgeye ilişkin duygusal anlamlar ve sağduyu, insanların yerleri nasıl algıladıklarını ve yer ile nasıl ilişki kurduklarını açıklar. Yer bağlılığı, yer duyarlılığının bir boyutudur. Yani bireyin yere olan bağlılığı ile yere olan ilgisi ve duyarlılığı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yer bağlılığı, yerin öneminin göstergesidir<sup>66</sup>. Ancak günümüz çağı uzun süre hiçbir şeyin formunu koruyamadığı, korumasının da mümkün olmadığı bir akış çağıdır. Akış içinde kimlik

<sup>60</sup> Vanessa May, "Self, Belonging and Social Change", *Sociology* 45/3 (May 2011), 368.

<sup>61</sup> Allen, "Belonging: A Review of Conceptual Issues, an Integrative Framework, and Directions for Future Research", 88.

<sup>62</sup> Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*, 156.

<sup>63</sup> Suner, *Hayalet Ev Yeni Dünya Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek*, 17-19.

<sup>64</sup> Philippe Corcuff, "Habitustan Hareketle Kolektife Meydan Okuyan Tekil", *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu*, ed. Güney Çeğin- Emrah Göker- Alim Arlı- Ümit Tatlıcan (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 19.

<sup>65</sup> Zygmunt Bauman, *Tüketici Hayat*, çev. Kübra Oğuz (İstanbul: Tellekt Yayınları, 1. Baskı, 2023), 127.

<sup>66</sup> Hashem Hashemnezhad vd., "Sense of Place and Place Attachment", *International Journal of Architecture and Urban Development* 3/1 (Winter 2013), 8-9.

yaşam boyu sürekli inşa edilmekte, değişen şartlara göre esneyerek, terk edilerek ve parçalanarak daimi bir geçici olma özelliği göstermektedir. Bu hususta kimliğin ilişkili olduğu önemli olgulardan biri olan mekan/yer ve onunla ilişkilerin formu (yerin anlamı, mekan algısı, mekana yönelik duygular) da değişime uğramıştır.

Bugün daha önceki dönemlerle belki de kıyaslanamayacak derecede aidiyet sorunu çerçevesinde bir yersizlik ve köksüzlük olgusunun yaşandığı ileri sürülebilir. Aidiyet temelinde ele alındığında memleket, bir kimsenin aile kökenin dayandığı veya doğup büyüdüğü yer anlamına gelmektedir. Böyle tanımlanan bir memleket, ev'in kendiliğinden bir uzantısı, aidiyet ilişkisinin yaşandığı temel alanlardan biri olacaktır ister istemez. Ancak, günümüz toplumlarında bireylerin kendileri olabilmelerinin önkoşulu kolektif ilişkilerden kopuştur. Bir gruba bağlı kalmamak, farklılaşmak, ayırmak bireysel olarak inşa edilen hayat tarzı için önemli unsurlar olsa da aidiyet üreten pratikleri içermezler ya da zayıf, koparılabilir bağları içermelidir. Dolayısıyla, bu çağın bireyleri artık giderek daha anonim, mat, erişilmez ve kontrol edilemez bir gerçeklikle karşı karşıya olduklarını hissetmektedir. Belirli kökenlere bağlı olmaktan ziyade yerler arasında bulunan kimlik, yersiz yurtsuzlaştırılmış görünür<sup>67</sup>. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda günümüz çağında aidiyet meselesi bağlamında bir yere bağlılık, her yerlilik, hiçbir yerlilik gibi duygular daha görünür hale gelmiştir. Bu çerçevede çalışma kapsamında bireylerin bir yere aidiyet duyma halleri her yerlilik ve hiçbir yerlilik kavramları üç alt tema/kategori altında ele alınmaya çalışılmıştır.

### 3.2.1. Bir Yerli Mi Her Yerli Mi Olmak

Sosyal olarak düzenlenen ve bireysel olarak müzakere edilen etkileşimler içinde mekana ve insanlara dair semboller, hisler ve anlamlar inşa edilmektedir. Bu inşa ise aidiyeti doğurmaktadır. İnsanın sosyal bir varlık olduğu meselesinden hareketle aidiyeti insan varlığının önemli bir parçası olarak ifade etmek mümkündür. Gündelik yaşam pratikleri içinde etkileşimler ve sembollerle inşa edilen aidiyet ile bünyesinde hatıra ve hafıza taşıyan mekan özelleşmektedir. Bu toplumsal kompozisyon içinde aidiyete yönelik mesafenin bireylerin yaşamlarında bazı tezahürleri olacaktır. Toplumsal ve duygusal olarak mekanla bağ kurmama/kuramama, anların kaydedildiği semboller bütünü olarak mekanın bireyin anlam dünyasından dışlandığının bir göstergesidir. Bireyin mekan ile ya da bir yer ile ilişkilmesi ve oraya aidiyet duyması mekana/yere verdiği değer ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda, akışkan modernitede tamamıyla ve gerçekten sınır ötesinde olanlarla teması sürdürmek için çeşitli yollarımız var ve dolayısıyla fiziksel yakınlığın derecesi ve sıklığına bağımlı değildir<sup>68</sup>. Böylelikle modern öncesi toplumlarda daha dar bir alanda gerçekleşen sosyalizasyon ile görece verili ve sabit mekansal aidiyet yerini, kırılğan, çoklu mekansal aidiyetlere bırakmıştır. Bu kırılğan çoklu mekansal aidiyetler genel olarak bireylerin kendi mekan tercihleri ile inşa edilen ve yaşamları süresince değişen şartlardan

<sup>67</sup> Nadia Lovell, *Locality and Belonging*, (London: Routledge Publishing 1998), 5.

<sup>68</sup> Zygmunt Bauman, *Cemaatler- Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*, çev. Nurdan Soysal (İstanbul: Say Yayınları, 1. Baskı 2016), 56.

kolaylıkla etkilenecek başka bir yerde yeniden inşa edilebilen mekansal aidiyetlerdir.

Nitekim bireylerin bir bütünlü ilişkilene anlamına gelen ve kendisini bir mekan üzerinden tanımlamasını sağlayan bir yerli olma ya da aidiyet ihtiyacı anlaşılmaya çalışılmıştır. Çünkü her şeyin hızla değiştiği çağımızda aidiyet de sadece ait hissetmek ve hissetmemek arasında iki keskin uçta yer almamaktadır. Araştırma kapsamında bu yönde gerçekleştirilen sorgulamalar neticesinde geçmişten gelen bu bağlanma ilişkisinin günümüzde çözülmeye başladığını ifade etmek mümkündür.

**Tablo-5. Bir Yerli Olmakla Anılma-Bir Yere Ait Hissetme İsteği**

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Çok yoğun hissediyorum	14	2,7	2,7	100
Hissediyorum	42	8,2	8,2	97,3
Ne hissettiğimi bilmiyorum	94	18,4	18,4	89,1
Hissetmiyorum	78	15,2	15,2	70,7
Hiç hissetmiyorum	284	55,5	55,5	55,5
	<b>512</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	

Bir yerle anılma veya oraya ait olma ihtiyacı diğer insanlarla, yerlerle derinden bağlantı kurma, kişinin kültürel ve alt kültürel kimlikleriyle uyum sağlama ve etrafındaki sistemin bir parçası olduğunu hissetme ihtiyacıyla ilgilidir. Bu yönde, araştırmada elde edilen nicel veriler katılımcıların çoğunluğunun (%70,7'sinin) bir yerli olmakla anılma veya bir yere ait hissetme isteklerinin olmadığını göstermektedir (Tablo-5). Bu noktada aidiyetin bağlayıcı bir duygu olarak görülmesinin etkili olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla aidiyet ve bir yerli olarak anılma katılımcıların hayatında anlamlı bir karşılığı olan ve canlı tutmak istedikleri bir duygu da değildir. Bu durum da bireylerin kendilerini bir yer üzerinden tanımlama, ontolojik varlığını bir mekanla ilişkilendirme noktasında eğilimlerinin de zayıf olduğunun bir göstergesidir. Araştırma kapsamında her yerli olma durumunu vurgulayabilmek adına dikkat çeken bu durum nitel veriler bağlamında gerçekleştirilen görüşmelerle de desteklenmektedir:

*"...ben her yere uyum sağlayabilirim. Önemli olan insanın kafasında her yeri benimsemesi. Örneğin işte İzmir'i de benim işte Urfa'sı da benim. Yani ben o her yere gittiğimde kültürler arasında çok farklılıklar var, o var, bu var, şu var ama hani sonuçta hepsi bir...bir alışma süreci olur ama bir saatten sonra kendimi oralı gibi hissedebilirim. Tam tersi yöne gidersem bile kendimi oralı gibi hissedebilirim. O yüzden ben her yerliyimdir...bence bu çok güzel bir duygu özgür hissettiriyor. Aksi beni depresyonda hissettirirdi. Bir yere ait olmaktansa her yerli olmak daha güzel...yani aksi olsa sıkışmış da hissedirim kendimi, bir bunalım, bir sıkışmışlık gibi..." (G.33, Siirt, 22, Kadın)*

“...kesinlikle...yok hayır; bir boşluk hissetmiyorum. Yani benim kendi hayat görüşüm gereği bir yere ait olmaktan ziyade her yere uyum sağlama olarak bakıyorum. Bana çok ilkel geliyor bir yere bağlılık, ait olmak. Bu anlamda yani...aksine aidiyetini en aza indirirse insan, daha uyumlu bir ortam oluşturur insan etrafında, daha az çatışmalı. O yüzden ilkel dedim...” (G.23, Tokat, 25, Erkek)

“...beni besleyebilecek tüm şehirlerde yaşarım. Besleyebilecekten kastım kendimi geliştirmek, tek başıma bir şeyler yapabilmek. Aksi durumda, bir şeylerden mahrum bırakacakmış gibi, görebileceğim farklılıkları görmemi engelleyecek, daha özgür yaşamamı engelleyecek gibi geliyor biraz. O deneyimleri görmek istiyorum Burada sana ne hitap ediyorsa yapabilirsin. Kendimi de keşfedebiliyorum, geliştirebiliyorum. Böyle olunca ayrı seviyorum. Hani aidiyet mi bilemem ama bu olanaklar başka yerlerde olsun orada da yaşarım ve severim...” (G.29, Erzincan, 22, Kadın)

“...İstanbul'u seviyorum aidiyetim var diyebilirim. Hani istediğim karakterde davranabiliyorum, kimse beni yargılamıyor...kendimi kendim gibi hissettiğim için buraya bir aidiyet hissediyorum. Başka bir yerde böyle hissetsem başka bir yere de aidiyet olabilirdi. İstedğim gibi davranabildiğim zaman aidiyet kurmakta zorlanmıyorum. Hani başka yerde olsam da aidiyet hissedirim memleketimde olduğu gibi depresyona falan girmem...” (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

Söylemlerden anlaşılmaktadır ki katılımcılar mekan ile bir bağ kurmaktadır. Ancak bu bağ koparılamayacak ya da olanaklar çerçevesinde başka bir mekanda geliştirilemeyecek bağlar değildir. Katılımcılar için aidiyetin her yere uyum sağlayabilme becerisi olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Yani aslında aidiyet kuvvetli bağlılıklar olarak değil çoklu ancak kırılabilir yapıya sahip bağlılıklar olarak anlam kazanmaktadır. Söylemlere göre, katılımcılar aidiyet hissetmeleri durumunda tercih hakkı kalmadığını, aidiyetin bir şeylerden mahrum bırakacağını belirtmeleri dikkat çekicidir. Diğer yandan katılımcılar için görülebilecek farklılıklar, görülecek deneyimler ve özgürlük noktasında da aidiyet büyük bir engel konumundadır denilebilir. Her yerli olma katılımcılar için özgür hissettiren, uyumlu bir ortam oluşturmasına olanak sağlayan daha mutlu eden bir durumdur. Tek bir yer ile oluşturulan kuvvetli bağlar ilkel ve kişiye kendisini depresyonda hissettiren, psikolojik olarak etkileyen bir bunalım ve sıkışmışlık hali olarak ifade edilmektedir. Ayrıca, katılımcılar kendilerini besleyebilecekleri, geliştirebilecekleri, olanakların çok olduğu, her türlü imkanın bir arada olduğu, daha az çatışmanın olduğu yerlerde kendilerini iyi hissetmekte ya da bir bağ geliştirebilmektedirler. Bunun yanı sıra ayıplanmadığı ve istediği karakterde davranıp yargılanmadığı yerler vurgusunun kolektif bir değerden uzaklaşma olduğu da söylenebilir. Görüşmelerden hareketle katılımcıların mekanda bireyselliklerini ve sürekli değiştirmek veya yenilemek zorunda oldukları kimliklerini besleyebilecek unsurlar aradıkları ve bu olanakları sunan mekanlarla geçici bağlar kurabildiklerini söylemek mümkündür. Bu noktada, katılımcılar açısından aidiyetin verili veya bir kez başarılan bir şey olarak algılanmadığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda, nerede bulunmak, yaşamak gerekiyorsa o yerli olabilmek, aile kökenlerinin uzandığı yer (memleket) ile kurulan bağın zayıflığını net bir şekilde göstermektedir. Daha doğrusu memleketin katılımcılar için özel bir anlamının olmadığı ve dolayısıyla bir yerli olmakla anılmanın da işlevsel görülmediği anlaşılmaktadır.

### 3.2.2. Hiçbir Yerli Olma Halinin Kaçınılmazlığı

Bireyler akışkan bir toplumda sürekli değiştirmek ve konjonktüre ayarlı yeniden inşa etmek zorunda oldukları kimliklerine çeşitlilik repertuarını sunabilecek geçici mekanlarla ilişkilenebilirler. Kolektif değerlerden uzak, kişisel özellikler üzerine inşa edilen bu ilişkilenebilirlik içinde bireyler mekanın sadece tatmin edici özelliklerini deneyimler. Bir yere bağlılığın varlığı ve gücü, bir başka yerin bir yerle ikame yeteneği düzeyi veya bir yerin başka bir yerle ne ölçüde ikame edilebileceğinin/edilemeyeceğinin derecesi ile gösterilebilir<sup>69</sup>. Bu ikame yönelimi ya da bir mekanın diğerinden daha önemli oluşu akışkan bireyler için bireyselliklerini zenginleştirebilecekleri donanıma sahip olmalarından gelir ve bireyselliklerini zenginleştirebilecekleri her mekan aynı derecede önemlidir. Bireyler ya kişisel kimliklerini geliştirmek için ya da kimliğe dair nitelikleri karşısındakine iletmek için mekan kullanmaktadır. Yani mekan hatıra ve anıların kaydedildiği özel anlamlarla yüklü depolar değil, değişip devredilmeye müsait olan araçlardır. Sennett'e<sup>70</sup> göre mekana bağlılık ve yüklenen anlam duygusal/duygusal niteliklerle ilişkilidir. Yani duygusal/duygusal boyutun eksik olması halinde mekan ile bağ kurma da zorlu bir hal almaktadır. Nitekim, memleketin ya da herhangi bir mekanın bir diğerinden ayırt edici farkının ya da daha özel bir anlamının olmaması gibi hiçbir anlamının da olmaması durumu göz önünde bulundurularak katılımcıların kendilerini hiçbir yerli olarak görüp görmedikleri konusu irdelenmiştir.

**Tablo-6. Katılımcıların Kendilerini Hiçbir Yerli Görme/Hissetme Durumu**

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle hissedirim	104	20,3	20,3	100
Hissederim	122	23,8	23,8	79,7
Ne hissettiğimi bilmiyorum	64	12,5	12,5	55,9
Hissetmem	158	30,9	30,9	43,4
Kesinlikle hissetmem	64	12,5	12,5	12,5
	<b>512</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	

Bireyin kendisinden daha büyük bir bütünlükle ilişkilenebilirlik ihtiyacı noktasında memleket önemli bir zemini oluşturmaktadır. Bireyin mekan ile ilişkilenebilirliği ve aidiyet duyması mekana verdiği değer ile doğru orantılıdır. Yani aslında bireylerin bazen kendi var oluşlarını bir mekan üzerinden anlamlandırmaya çalışıp çalışmadıkları önemlidir. Bu anlamda bir yerli olmak ile oluşturulan/ilişkilendirilen anlam evreni bireyi tanımlar hale gelmekte ya

<sup>69</sup> Faustina M. Ducros, "Taht's Still Home: Constructing Second-Generation Place Attachment and Place Identity via Time Work", *The Sociological Quarterly* 60/4 (March 2019), 679-686.

<sup>70</sup> Richard Sennett, *Ten ve Taş*, çev. Süha Sertabiboğlu - Can Kurultay (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2002), 11.

da bireyin kendisini bir yer ile tanımlaması söz konusu olabilmektedir. Elde edilen nicel verilere göre katılımcıların kayda değer bir kısmı (%55,9'u) kendisini hiçbir yerli olarak görmekte ya da nasıl görmesi gerektiğini bilememektedir (Tablo-6). Kültürel olarak tanımlandığında bağımlık fikri, insanın tür olarak paylaştığı eğilimler ve bir birey olarak mekana yönelik yaşadığı duygulanım arasındaki bağa işaret etmektedir. Yeri anlamlı kılan bu bağ sıklıkla zamansal bir boyut da içermektedir. Bu zamansal boyut aynı zamanda bir değişim olasılığını da içinde barındırmaktadır. Zamanla yerler bazen yaşanan dış olaylar veya gelişmeler sebebiyle, bazen de katılımcıların bilinçli çabaları doğrultusunda yeni anlamlar kazanabilir<sup>71</sup>, var olan anlam şekil değiştirebilir ya da atfedilen anlam kaybolabilir. Bu anlamda, veriler doğrultusunda kendisini hiçbir yerli olarak gören ve ne hissettiğini tam olarak bilmeyenlerin toplam oranları göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların çoğunluğunun kendisini bir yerlilikle ilişkilendiremedikleri, bağ kuramadıkları ya da bu konuda belirsizlik yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum nitel araştırma bağlamında elde edilen söylemlere de yansımıştır:

*"...benim için açıkçası pek bir önemi yok. İnsan ait olduğu yerde var olmalı. Türkiye'de çok önemli ya hani böyle durumlar. İşte hemşerim, şuyum, buyum...benim için bunların hiçbir önemi yok. Belki de o yüzden kendimi bir yere ait hissedemiyorum. İnsan hani hemşerim der, şu der, bu der ama benim için bunun hiçbir karşılığı yok. Daha çok insanın kişiliğine, işte bana acaba uyum sağlayıp sağlayamayacağına, düşünce yapısı olabilir bu noktada odaklanıyorum. Yani memleket benim için şu anda hiçbir şey..."* (G.38, Ağrı, 22, Kadın)

*"...kendimi Urfalı olarak hissediyor muyum? Hayır hissetmiyorum. Yani hani zaten çok nadir, bundan 5-6 sene önce falan gittik, küçüktüm. Adapte olabilir misin, uyum sağlayabilir misin dersiniz de hayır uyum sağlayamıyorum. O yüzden ait hissetmiyorum. Kendini buraya ait hissediyor musun dersiniz de buraya da ait hissetmiyorum. Aslında kendimi koyduğum bir yer yok...şu anda hiçbir yerliyim. Maalesef ki öyleyim..."* (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

*"...herhangi bir bağım yok. Yani bağım yok derken akrabalarım orada gider görürüm bazen, ziyaret ederim ama içsel olarak bir hissiyatım yok. Şöyle ifade etsem daha iyi, Türkiye'yi il ayırmadığımızı düşünün, bir bütün gibi kafamda. Lokasyon olarak oraya gidiyorum sadece. O yüzden gittiğim, kaldığım ya da yaşadığım yerin bir diğerinden çok da farkı yok benim için. Sadece o an koşullar gereği ne bileyim okul mesela, yarın iş olur gibi, nerede olmam gerekiyorsa bulunuyorum..."* (G.30, Trabzon, 21, Erkek)

Söylemlere göre katılımcılar açısından memleket ve diğer yerler yok yer konumundadır. Yok-yer algısı katılımcılar tarafından gittiğim, kaldığım ya da yaşadığım yerin bir diğerinden çok da farkı yok benim için, kendini buraya ait hissediyor musun dersiniz de buraya da ait hissetmiyorum... aslında kendimi koyduğum bir yer yok ve şu anda hiçbir yerliyim cümleleri ile ifade edilmiştir. Herhangi bir özel anlamıyla bireyin hayatında yer almayan mekan ve mekana dair ilişkiler, hem/hep var hem/hiç yok aidiyetler arasında varlığını sürdürmektedir. Hissedilen her yerli olma durumunda mekan sıradanlaşmakta aidiyet ise çoklu bir

<sup>71</sup> Göregenli, *Çevre Psikolojisi-İnsan Mekan İlişkileri*, 178-179.

görünüm kazanmaktadır. Hissedilen hiçbir yerli olma durumunda ise mekan önemsizleşmekte aidiyet ise ortadan kalkmaktadır. Yine de her koşulda mekan ve aidiyetin önemini kaybettiğini ifade etmek mümkündür. Yani, geçici olarak orada bulunan kişi yersizliği yaşamaktadır. Yani mekanda geçicilik insan mekân etkileşimini dışlamaktadır. Hangi coğrafyada bulunmalarının bir anlamı olmaksızın mekân tüketim nesnesi bir meta haline gelmekte<sup>72</sup> ve insan mekanda anonimleşmekte, mekân ise insanda hiçbir yer haline gelmektedir ya da mekân özel anlamını kaybedip genele indirgenerek insan her yerleşmektedir. Bu durumu Bauman<sup>73</sup> yabancı olma halinin, bu toplumun bütün üyeleri tarafından farklı düzeylerde yaşanması ve yabancılığın evrensel insani ve varoluşsal bir durum haline gelmesi şeklinde özetler. Yani aslında herkesin yabancı olduğu bir yerde kimse yabancı değildir.

### 3.2.3. Her Yerlilik ve Hiçbir Yerlilik Bağlamında Dünya Vatandaşlığı

Modern çağ, sokakta var olmanın yerine coğrafi sınırlamaları yok etme arzusunu koyar<sup>74</sup> ve yerelliği de silikleştirerek göçebe bir dünyada bireylere evrensel yabancı deneyimini yaşatır. Herkesin yabancı olduğu, dolayısıyla kimsenin de yabancı olmadığı söz konusu evrensellik vizyonu köksüzlükten doğar<sup>75</sup>. Merkezinde hareket özgürlüğü yatan<sup>76</sup> bu evrensel yabancılık deneyimi, kökene bağlı kimlik tanımlamalarından uzaktır. Bir diğer deyişle, kendinizi bir mekânla ifade edebilir ancak ait hissetmeyebilirsiniz. Kabul ettiğinizi ve ait olduğunuzu hissedebilir ancak mekân temelinde kimliğinizi tam olarak tanımlamaya bilirsiniz veya bağlılıklarınız bölünebilir<sup>77</sup>. Şüphesiz ki bu durumun yol açtığı pek çok şey var. Öncelikle ve belki de en önemlisi, (fiziksel, coğrafi, toplumsal) mekânla olan bağların gevşekliği: Tam bağlılık yok, kesin bir kalış süresi yok; her şey bir sonraki bildirim kadar geçerli. Geçicilik varsayımı, varoluşun ve davranışın yapısına işlemiştir. Böylesi bir bağ gevşekliği -bir yerde olmak ama o yere ait olmamak - kökensizliği yaşamın isabetli ve geçerli bir eğretilmesine dönüştürür<sup>78</sup>.

Söz konusu bu bağların gevşekliği ve geçiciliği bağlamında Heidegger için yersiz yurtsuzluk, memleketsizlik ya da bir yere ait olmama hali mutlak anlamda olumsuz bir durum değildir. O daha ziyade modern insanın kendini bir türlü evinde hissedememesi durumunu, bir iç sıkıntıyı, anlamsızlık ve insanın nereye ait olduğunu bilememe durumunu belirtmek için bu kavrama başvurur. Heidegger yersiz yurtsuzluğu aynı zamanda özgürlüğü beraberinde getiren bir durum olarak da anlar. Bu bağlamda onda yersiz yurtsuzluk bir dünya

<sup>72</sup> Ayhan, *Mekansal Aidiyet-Mekân Sosyolojisine Yeni Bir Bakış*, 37.

<sup>73</sup> Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*, 126-127.

<sup>74</sup> Richard Sennett, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, çev. Serpil Durak - Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 4. Basım, 2013), 30.

<sup>75</sup> Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*, 130.

<sup>76</sup> Zygmunt Bauman, *Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı 2012b), 9.

<sup>77</sup> Anthias, F. "Belonging in a Globalising and Unequal World: Rethinking Translocations". *Situated Politics of Belonging*. ed. Nira Yuval-Davis, Kalpana Kannabiran - Ulrike M. Vieten (Sage: London, 2006), 19-20.

<sup>78</sup> Adrian Franklin - Zygmunt Bauman, "Turist Sendrom", *Cogito 59/Yaz* (2009), 82.

kaderi olarak dünya vatandaşlığı ile eşit görülmektedir<sup>79</sup>. Bu yönde araştırma kapsamında katılımcıların kendilerini ne düzeyde bir dünya vatandaşı olarak görüp hissettikleri meselesi sorgulanmaya çalışılmıştır.

**Tablo-7. Katılımcıların Kendilerini Bir Dünya Vatandaşı Olarak Hissetme Durumu**

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle hissederim	284	55,5	55,5	100
Hissederim	90	17,6	17,6	44,5
Ne hissettiğimi bilmiyorum	54	10,5	10,5	27,0
Hissetmem	54	10,5	10,5	16,4
Kesinlikle hissetmem	30	5,9	5,9	5,9
	<b>512</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	

Bulgular doğrultusunda katılımcıların önemli bir çoğunluğunun (%73'ünün) kendisini bir dünya vatandaşı olarak görmekte ya da hissetmekte olduğu, %10,5'nin de bu konuda ne hissedeceğini bilmediği anlaşılmaktadır (Tablo-7). Bu durum bireylerin mekansal kimlik tanımlamalarının yerel niteliklerden uzaklaştığının ve kimlikleri kadar bilişsel sınırlarının genişlediğinin de bir göstergesi konumundadır. Bir diğer yandan kimlik ile ilişkilendirilen dünya yer düzleminde özel bir anlam ifade etmemektedir de denilebilir. Bu anlamda hiçbir yerli olma, her yerli olabılme hali ya da yersiz yurtsuzluk bir dünya vatandaşlığı anlayışını benimsemekle de ilişkili olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın bu yöndeki nitel verileri de katılımcıların önemli bir kısmının kendisini kolayca bir yer ile ilişkilendiremediğini ve daha çok evrensellik ya da dünyalılık gibi kavramlara başvurdukları gözlenmiştir:

*"...bir yerde memleketim olduğunu biliyorum ama bir ihtiyacım olduğunda oraya yönelmeyeceğimi de biliyorum. Ben genel olarak memleketleri reddediyorum. Kişinin bir şeye bağlı kılınmasını reddediyorum. Çünkü Malatya dışında başka yerlerin kültürleri ile de çok uyumuyorum düşünce yapısı olarak. Bu sadece Malatya'yı reddetmek değil, diğer memleketleri de reddediyorum...genel olarak şehirlere, ülkeye öyle bir bağlılığım yok. Yani hani şuralıyım ya da şuralı olsaydım gibi bir profil çizmedim hiçbir zaman..."* (G.32, Malatya, 21, Kadın)

*"...hiçbir yerliyim ya da dünyalıyım diyebilirim öyle çok mekanla duygusal bağ kurmam, oraya kendimi ait hissetmem genelde. Doğduğumuzda da dünyaya gelmek diyoruz ya hani o yüzden dünyayı keşfetme isteğim olduğu için çakılıp kalmak değil de yaşayabildiğim kadar deneyim yaşamak istiyorum. O yüzden yani bir yere ait hissetmek beni o istekten uzaklaştıracağı için öyle bir kabuk çizmek istemiyorum kendime. Aidiyet kısıtlayıcı bir şey..."* (G.35, Kayseri, 21, Erkek)

<sup>79</sup> Toprakkaya, "M. Heidegger'de Köklere Bağlılık (Ortsverbundenheit) Kavramının Tahlili", 67-68.



“...sadece cevap vermiş olmak için veriyorum. O an herhangi bir şey hissetmiyorum. Eğer muhabbetin memleket çerçevesinde devamı gelirse soru cevap şeklinde söyleyecek bir şey bulamıyorum. Çünkü memleket algısı olan ya da bu konuya önem veren birisi değilim...insanlar bir yerlerde doğmuşlar ya da aileleri, ailelerinin aileleri... Böylelikle şuralıyım buralıyım demek belki önemli hale gelmiş ya da ihtiyaç olarak algılanmış. Ben artık böyle olduğunu düşünmüyorum...ben dünyaya ait hissediyorum ...” (G.2, Erzurum, 32, Kadın)

Görüşmeler bağlamında mekan üzerinden kimlik tanımlama sınırlarının gelenekselin ve yerelin ötesine geçtiği ifade edilebilir. Yaşanmışlıklar çoğunlukla yerel olsa da ilişkilenmeler evrenseldir. Bu evrensellik her mekanı kapsar ve hiçbir mekanı kapsamaz. Bazı insanlar için bu durum, fiziksel engellerden eşi görülmedik bir kurtuluşun, duyulmadık bir hareket yeteneğinin ve uzaktan uzağa eyleme kabiliyetinin habercisidir. Bağlarını koparıp başka yere taşınma şansı çok az olan diğerleri için ise, yerelliği kendine mal etme ve evcilleştirme imkanı bulunmadığının işaretidir. Artık bir şey ifade etmeyen mesafelerle birbirinden ayrılmış yerellikler de anlamlarını yitirirler. Gelgelelim, bu durum bazıları için anlam yaratma özgürlüğünün habercisiyken, ötekiler için, kendilerine atfedilecek anlamsızlığa işaret eder<sup>80</sup>. Nihayetinde, mekan, köken, memleket vb. ile ilişkiler daha çok geçici bağlantılarla deneyimlenmekte ve yer daha çok geçerken keşfedilen bir uğrak haline evrilmektedir. Yani bir yere koparılamayacak bağlarla bağlanmak, kök salmak gibi duygular ve eylemler yerlerini daha çok deneyim ve keşfetme arzusu ile mekanlar arası akışa, bambaşka bir hayat kurma imkanı veren bir yanılısamaya veyahut heyecana bırakmıştır. Bu durumun nihai sonucu, kimsenin kendisini evinde hissedemediği belki bir dünya vatandaşlığı ya da evrensellik kavramı etrafında şekillenen bir köksüzlük/kökensizlik, yersizlik durumunun hasıl olmasıdır.

Neticede, memleket veyahut herhangi bir mekan akışkan yaşamın bireyleri için üzerinde köklü bir yaşam inşa edecek ehemmiyette değildir. Hem mekan hem de mekana ilişkin ilişkiler bireyin yaşam süresinin bir bölümüne bir süre eşlik eden muğlak nişanelerdir. Aidiyet ise katı bir formda değil, bireye göre esneyebilen, birçok parçaya bölünebilen ve istenildiğinde silinebilen düşünsel yığınlardır. Dolayısıyla, aidiyet kısıtlayıcı özelliği çerçevesinde ya tamamen uzak durulan ya da her yere uyum sağlama noktasında formu değişen bir olgu konumundadır. Böylelikle ortaya çıkan bir aidiyetsizlik, her yerlilik ve hiçbir yerlilik deneyiminden bahsedilebilir. Bauman'ın<sup>81</sup> ifadesiyle “hiçbir yere ait olmayanlardan daha dokunulmaz kim olabilirdi?”. Her yerde tamamen ya da kısmen yersiz yurtsuz olmak ve tam anlamıyla hiçbir yerde olmamak bir nevi sorumluluktan, kişinin kendini çıkıntı hissettiği veya başkalarının saçma görünen bazı veçhelerden uzak olmak anlamına gelir. Hatta kişi akışkan yaşamın müphem koşullarıyla başa çıkmak için ihtiyaç duyulan zorlu becerileri ne kadar çok geliştirir ve onlara hakim olursa, keskin uçlar o kadar körelir ve belirsizlikler bunaltıcı olmaktan çıkar. Böylelikle kişi her yerde evinde hissetmeye bile başlayabilir. Ancak

<sup>80</sup> Bauman, *Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları*, 25.

<sup>81</sup> Zygmunt Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, çev. İsmail Türkmen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2000), 109.

bu durumda kişinin ödemesi gereken bedel artık hiçbir yerin kendisi için gerçekten ve tam anlamıyla yuva olamayacağını kabullenmektir<sup>82</sup>. Modernliğin evsizlik ve aidiyetsizlik hali içinde olduğu evresinde, müphemliğe karşı bir özür borcu vardı. Bu özrün bir muhatabının olmayışıysa, modernliğin bizim yaşadığımız döneminin en belirgin ve önemli özelliklerinden biridir. Bugün bireyler, evrensel evsizliğin ortasında bir ev kurmayı umdukları tek yer olarak çoğu zaman özel yaşamlarına yöneliyorlar. Ne var ki bu umutları yıkılıyor<sup>83</sup>.

### 3.3. Köksüzleşmenin ve Hiçbir Yerliliğin Doğal Bir Sonucu Olarak Yerleşikten Uzaklaşma

Günümüzde daha önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde ve görülmedik derinlikte bir yurtsuzluk ve köksüzlük olgusuyla karşı karşıyayız. Yurtsuzluk ve köksüzlük insanın (insanlığın) içinde bulunduğu soruna işaret etmektedir. Yurtsuzluk, insanın bir yere ait olmaması, kendisinin oluşturduğu bir dünyada yaşayamaması anlamına gelir. Köksüzlük ise hem insanın içinde bulunduğu anı hem de geleceği belirsizleştirmekte ve insanı anlamdan yoksun bırakmaktadır<sup>84</sup>. Yurtsuzluk ve köksüzlük insanlığı bir arada tutan bağdan yoksun bırakırken, aynı zamanda insanlığın parçalanmasına yol açmış ve insanı anlamdan yoksun bırakmıştır. Modern insan yaşamın anlamını yitirmiş, insan kendisinin oluşturduğu ancak benim dediği bir dünyada yaşamamaktadır<sup>85</sup>. İnsanların oluşturduğu sosyal çevreler giderek doğal bir çevre karakterine bürünmektedir. Bu nedenle bireyler artık giderek daha anonim, mat, erişilmez ve kontrol edilemez bir gerçeklikle karşı karşıya olduklarını hissetmektedir. Yabancılaşma ve insanların içinde büyüdükleri çevrelerinden uzağa taşınma meyilleri oldukça yaygındır<sup>86</sup>. Belirli kökenlere bağlı olmaktan ziyade yerler arasında bulunan kimlik, yersiz yurtsuzlaştırılmış görünür<sup>87</sup>.

Bu anlamda, genişleyen ufuklar ve çözülen sınırlar dünyasında yuva fikri sorundur. Modern öncesi zamanlarda, güven duygusu, akrabalık sistemlerinden kaynaklanırdı; yerel topluluklardan, dini duygulardan ve geleneklerin sürekliliğinden gelirdi. Modernliğin büyük dinamik güçleri bazı temel özellikteki güven ilişkilerini yerel bağlamdan ayırmıştır. Bulunulan yer, artık kimliğimizin sağlam bir desteği değildir<sup>88</sup>. Bu bağlamda sürekli değişen ve öngörülemeyen bir dünyada kimlik, insanlarla ortak olan bağlarımız ile akışkanlık arasında bir ait olma sorunu dolayısıyla köksüzlük/kökensizlik olarak karşımıza çıkar. Bu yönde araştırma kapsamında, her yerliliğin veya hiçbir yerliliğin bir nedeni ya da sonucu olarak köksüzlük duygusunun bireylerde tam olarak neye karşılık geldiği konusu iki alt tema/kategori altında irdelenmeye çalışmıştır.

<sup>82</sup> Bauman, *Kimlik*, 22.

<sup>83</sup> Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*, 128.

<sup>84</sup> Yavuz Kılıç, "Geçmişle Gelecek Arasında İnsan", *Kayı* 19 (Temmuz 2012), 81.

<sup>85</sup> Hannah Arendt, *Geçmişle Gelecek Arasında*, çev. B. Sina Şener (İstanbul: İletişim Yayınları, 1996), 111.

<sup>86</sup> Jan Van Dijk, *Ağ Toplumu*, çev. Özlem Sakin (İstanbul: Kafka Yayınları, 2018), 244.

<sup>87</sup> Lovell, *Locality and Belonging*, 5.

<sup>88</sup> Morley - Robins, *Kimlik Mekanları- Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, 125.

### 3.3.1. Çelişkili Bir Özgürlük Alanı Olarak Tercih Edilen Köksüzlük

Akışkan modern toplumda gelenek, ritüel, akrabalık gibi görece sabit fonksiyonlar, tahakküm, rahatsız edici bir kontrol ve gözetim mekanizması<sup>89</sup> bireyin güçlerini geliştirmesini, hayatını özgürce yaşamasını, kişiliğinin kendi kendine yeterliğini hissetmesini engelleyen<sup>90</sup> korkulara veya rahatsız edici bir duruma dönüşmektedir. Bugün birey git gide daha çok kendine gönderme yapıyor; eskiden başkalarıyla temasta, toplumsal kurumlarda ve kültüre başvurmakta aradığı şeyi artık kendi içinde arıyor<sup>91</sup> ve kendine başvurma noktasında engel oluşturan tüm bağlarından da sıyrılıyor. Bu durum özgürlüğün elde edilmesine yeni bir adım oluştursa da özgürlüğün nasıl yönetileceği ve hangi yöne evrilmesi gerektiği noktasında bireyi kılavuzsuz bırakmıştır. Bu anlamda özgürlüğün bedeli kişinin kendini evinde hissedeceği bir evden yoksunluk, kesin bir evsizliktir<sup>92</sup>. Akışkan modern yaşamda birey, birbirine benzer yaşamları, ortak değer ve bağları sunan kolektif yapılardan koparak yaşamını dar ve kısıtlayıcı olandan uzak inşa edebildiği ölçüde özgürdür. Yani, akışkan yaşamda birey kendine ait bir yaşamı inşa etmek ve korumak için her türlü bağdan feragat etmek ya da bağlarını kırılğanlaştırmak durumundadır. Kolektiviteden kopuşun doğal bedeli ise yalnızlıktır. Yalnızlık bağlanma, güven, yakınlık, birliktelik vb. durum ve duygulara yönelik duyulan ihtiyaca ya da eksikliğe bağlı olarak ortaya çıkar. Bu çerçevede, katılımcıların potansiyel köksüzlük/kökensizlik ya da aidiyetsizlik duygusunu özgürlükle ilişkilendirebilecekleri göz önünde bulundurularak potansiyel köksüz/kökensiz hissetme duygusu kapsamlı olarak irdelenmeye çalışılmıştır.

**Tablo-8. Memlekettten Uzakta Yaşanması Nedeniyle Köklerden Koparılmış Hissetme Durumu**

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle hissediyorum	12	2,3	2,3	100
Hissediyorum	18	3,5	3,5	97,7
Ne hissettiğimi bilmiyorum	52	10,2	10,2	94,1
Hissetmiyorum	296	57,8	57,8	84,0
Kesinlikle hissetmiyorum	134	26,2	26,2	26,2
	<b>512</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	

Bulgulara göre, katılımcıların toplamda %84'ünün memleketle mekânsal ya da fiziksel bağının olmamasından dolayı köklerinden koparılmış hissetmediğini belirtmiş olması,

<sup>89</sup> Bauman, *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*, 103.

<sup>90</sup> George Simmel, *Bireysellik ve Kültür*, çev. Tuncay Birkan (İstanbul: Metis Yayınları, 1. Basım, 2009), 212.

<sup>91</sup> David Le Breton, *Bedene Veda*, çev. Aziz Ufuk Kılıç (İstanbul: Sel Yayınları, 2. Baskı 2019), 59.

<sup>92</sup> Terry Eagleton, *Estetiğin İdeolojisi*, çev. Bülent Gözkan vd. (İstanbul: Doruk Yayınları, 2010), 170.

bireylerin köksüzlük/kökensizlik duygusunu fazla hissetmediğini göstermektedir (Tablo-8). Yani, bireylerin baskın bir kök ya da ev arayışı da yoktur denilebilir. Bu nedenle bireylerin köksüzlük/kökensizlik duygusunu hiç hissetmemeleri ya da çok az hissetmeleri olası görünmektedir. Zira Giddens'a<sup>93</sup> göre yaşamlarımız gelenekten ve eski bağlamlardan koparıldıkça benlik artık toplumsal konum tarafından belirlenmeyen düşünümsel bir proje haline gelir ve sonuç olarak, insanlar artık yeni özgürlüklerle ve belirsizliklerle dolu sayısız seçenekle karşı karşıyadır. Tam bu noktada özgür kalma ve sayısız seçeneği görme, keşfetmeyi deneyimleme arzusu tüm bağlardan da sıyrılmayı zorunlu kılmaktadır. Yani bireyin aidiyetten, kuvvetli her bağdan ve bu bağları içerecek her türlü kolektif yapıdan da kopması gerekmektedir.

Nitel veriler çerçevesinde de köksüz/kökensiz ya da zayıf aidiyetlere sahip olmak olumsuz bir duygu durumu yaratmaktan öte katılımcıların önemli bir çoğunluğu tarafından özgürlük ve daha iyi hissetme hali ile ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle de köksüzlük/kökensizlik hissedilir bir duygu durumu olsa dahi katılımcıların bunu gündelik hayatlarını kolaylaştıran bir olgu olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle köksüz/kökensiz hissetme bireye rahatsızlık veren bir duygu olmaktan çok uzak görünmektedir. Böylelikle bireyler, insanı mekana bağlayan zorunlu bağlardan azad edilmiş durumdadır ve bu durum da memlekete yönelik zayıf bağların beraberinde getirdiği köksüzlük/kökensizliği vurgulayarak var olmaktadır:

*"...köksüz kökensiz de hissetmiyorum ama bir yere bağlı da hissetmiyorum aslında ikisini bir arada yaşıyorum. Hani bir kökenim yokmuş gibi de hissetmiyorum ama bir yere bağlıymışım gibi de hissetmiyorum. Bir yere bağlı olma ihtiyacı duymuyorum. Herhangi bir rahatsızlık da yaşamıyorum. Bir de neden bir yere bağlı olayım ki mesela? Nereliyim nerden gelmişim ne önemi var...benim için önemi yok. Bağlı olmamak bana özgürlük hissi veriyor, kendimi özgür hissediyorum her anlamda, kısıtlanmamış hissediyorum..."* (G.5, Niğde, 34, Kadın)

*"...memleketime aidiyet hissetmemem aksine daha iyi hissettiriyor. Aidiyet hissetseydim, memleketindeki insanlarla daha fazla zaman geçirseydim, oranın kültürünü taşısaydım aksine bunun beni daha tek taraflı bir yere çekeceğini düşünüyorum. Çünkü ben daha kendim gibi yaşadığım farklı insan profilleriyle zaman geçirdiğim zaman iyiyim...At gözlüğünden bakmaktansa daha geniş bir perspektiften bakmamı sağladı. O yüzden ne köksüz ne başka bir şey hissettiğim olmadı. Hiç ihtiyaç duymadım yani...O yüzden bilmediğim için boşluğunu da hissetmiyorum...yaşayıp yokluğuna düşseydim anlayabilirdim herhalde...benim için aidiyet duymamam daha iyi bir şey..."* (G.6, Hakkari, 29, Erkek)

*"...memleketimle bir bağımın ilişkimin olması çok gerekli elzem hissettiğim bir duygu değil, bir eksiklik olarak görmüyorum. Hatta bir artı olarak görüyorum bunu. Bence böyle olması sizi daha rahat ve özgür kılıyor...Buna bir yargı oluşabilirdi o kültür içinde büyüseydim ya da oradaki insanlarla bağlarım olsaydı ya da benim dövmeleğim var...mesela Urfalı ve dövmeli, kızıl saçlı piercingli hani bu yargıya maruz kalabilirdim memleket kavramının içinde kalsaydım ama kendi hayatımla ilgili kararları kendim alıyorum. Memleket kavramına hissizim. Çocuğumun aidiyeti de keşke hiç olmasa. Daha açık ve özgür hissetmeli..."* (G.1, Şanlıurfa, 30, Kadın)

<sup>93</sup> Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity* (Polity Press: Cambridge, 1991).

“...insanların bir yere bağlı, bağımlı olması iyi bir duygu değil. Çünkü insanlar bir yere bağlı oldukları zaman çok zor kopuşlar yaşıyorlar. Hani bu sadece fiziksel bir yere değil insana bağlılık da çok zorluyor. Çünkü bizim vazgeçecek çok şeyimiz olacak büyük ihtimal bu hayatta, bir şeyleri seçmek zorunda kalacağız...bunun çok zor olmaması için bence insanlar çok bağlanmamalı diye düşünüyorum. Bunun iyi olduğunu, yani bana daha özgüven kattığını ve kendi ayaklarım üzerinde durabileceğimle yüzleşmemi sağladığımı düşünüyorum. Daha özgür hissettiriyor. Hani baskılamıyor çünkü seni. Belli bir alana kısıtlamaktansa daha açık olmak daha özgür hissettiriyor...” (G.36, Sivas, 20, Erkek)

Söylemlere göre memleket ile ya da herhangi bir yer ile ilişkilenecek, kök salmamak, mekana aidiyet duymamak özgür hissetme duygusu ile, ait hissetmek ise kısıtlılık ile ilişkilendirilmiştir. Görüşmelerde dikkat çeken, çocuğumun aidiyeti de keşke hiç olmasa, daha açık ve özgür hissetmeli yargısının mekansal aidiyetin ve bu aidiyetin beraberinde getirdiği duygunun kısıtlayıcı bir etken olarak görülmesinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Benzer şekilde, memleketime aidiyet hissetmemem aksine daha iyi hissettiriyor ifadesi katılımcının memleketine aidiyetsizliğini ve mekan ile ilişkilenecek nasıl yaklaştığını göstermektedir. Köksüzlük/kökensizlik durumunun potansiyel ait hissedecek bir yer arayışı ihtiyacını da içinde barındırdığı göz önünde bulundurulursa; katılımcıların bir yer ile özdeşleşme, ait hissetme duygularından da uzak olduklarını ve bir yere ait olma ihtiyacı hissetmediklerini söylemek mümkündür. Katılımcılar için aidiyet duymama bağımsız olma anlamına gelmektedir. Söylemlerden anlaşıldığı üzere katılımcılar her yere duruma ait hissedebilir, kolay uyum sağlayabilir ve ortama, kişilere, durumlara çok hızlı adapte olabilir olduklarını ifade etmişlerdir. Ait hissetmeme durumu ise kazandırdığı her yere uyum sağlayabilme becerisi ile iyi hissetme halini yaşatmaktadır. Ancak her yere uyum sağlamak aynı zamanda köksüz hissetmeyi de içinde barındırmaktadır. Bu aradalık bireylerin köksüz/kökensiz hissetme noktasında çelişki yaşamalarına neden olmaktadır denilebilir.

Diğer yandan bireysel bir yaşam adına birbirine tezat konumlarda olan aidiyet ve özgürlük görüşmeler çerçevesinde katılımcıların çelişki yaşadıkları bir durum olarak dikkat çekmiştir. Bazı katılımcılar aidiyetin sıcak duygular yaşatacağının farkındadırlar ancak özlem duygusu yaratıp mutsuzluk kaynağı olabileceğinden ve özgürlüklerinden feragat etmelerini gerektireceğinden dolayı bağ kurmayı olumlu bir durum olarak değerlendirmemektedirler:

“...şuna bazen özeniyorum yalan yok; hani arkadaşlarımın mesela bayramlarda seyranlarda gittikleri bir yerin olması, işte büyüklüklerini görmesi, o sıcak ortam...özenmiyor değilim ama bu belki de bundan birkaç sene öncesine kadar böyleydi. Şu anki ben bunu çok da aramıyorum...çünkü bir şekilde yaş aldıkça herkes kendi hayatını çiziyor, şekillendiriyor. Belki bu duyguya belli bir yaşa kadar muhtaç oluyorsunuz, arıyorsunuz ama kendi kendine yetebildikten sonra ya da sadece o duyguya kendini muhtaç bırakmadıktan sonra, onu aramıyorsun yani onsuz da yapabildikten sonra onu aramıyorsun...” (G.26, Şanlıurfa, 23, Kadın)

“...köksüz kökensiz hissettiğim oluyor...ama herhangi bir yere ya da memleketime duyduğum bir aidiyet yok ve bu bana rahatsızlık vermiyor, iyi bir his. Her yerde olabilirim ve bir yerin özlemine çekmem. İyi hissettiriyor bir yeri özlememek. Öbür türlü özlem duygusu beni yapmak istediğim şeyden alıyoyar

ya da motivasyonumu düşürür gibi. Başka bir yerde başka bir hayat kurmaya çalıştığım zaman böyle aklımın köşesinde memleketime döneyim düşüncesi motivasyonumu düşürürdü...aidiyet çok kısıtlayıcı benim için. Olduğun yere aidiyet...Şu eve aidiyet... Şu hayata aidiyet... Bana çok kısıtlayıcı gelir. Ben böyle kendimi bu tarz düşüncelerde çok bağlı ve özgür değil hissediyorum kendimi. Belki de o yüzden bir yeri benimseyememişim, işte bir aileyi, akrabalarımı, olduğum yeri... Aidiyet benim için kısıtlama yani..." (G.11, Bitlis, 24, Kadın)

"...yani bir yere ya da kökene karşı aidiyet hissetmediğim için bu his her zaman var ama bu duygu benim için çoğunlukla olumlu. Bir yere ait olmamak aslında her yere ait olmak gibi bir durumu içeriyor aynı zamanda...çok kuvvetli bağlar oluşturamıyorum...yani bu aidiyeti hissetmiyorum ama bunu bilinçli bir şekilde de kurmam bu bağı. Çünkü bir yerle bağ kurmak oradan olası bir durumda ayrılmayı daha da zorlaştıran bir şey, çok daha fazla can yakan, psikolojik olarak da zarar veren, fiziksel olarak da zarar veren bir şey haline gelebilir. Ben mesela buraya kendimi ait hissetsem herhangi bir yere gittiğimde buranın özlemini çekeceğim ama bir yere gittiğimde oraya çok kolay adapte olabiliyorum. Bu da aslında kendimi bir yere ait hissetmemenden dolayı. Yani genellikle bu durum benim için olumlu ama bazen tabi olumsuz tarafları var...ir yere bağlı kalma düşüncesi bana biraz boşa harcanmış ömür gibi gelir..." (G. 16, Eskişehir, 26, Erkek)

Kimi söylemlerde ait olmama durumu katılımcıların kendi tercihleri ile gerçekleşmektedir. Katılımcılar kuvvetli bağları bilinçli olarak kurmadıklarını ifade etmişlerdir. Çünkü bir yere ait hissetmek boşa harcanmış bir ömür, rahatsız, mutsuz ve keyifsiz hissettiren bir duygudur. Aslında, tek bir yere veya gruba duyulan aidiyet güvende hissettiren bir duygu olsa da kişiyi kısıtlayan ve böylelikle mutsuzluğuna da neden olabilecek bir duygudur. Bu koşullar altında katılımcıların çelişki içinde olduğunu ifade etmek mümkün olsa da tercihleri özgürlüklerinden yana olmaktadır. Özgürlükten yana yapılan tercih farkında olunan bir aidiyet boşluğuna neden olsa da çözüm çok nettir: Kendi kendine yetmeyi öğrenmek ve her yere uyum sağlamayı becerabilmektir. Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar kendi başına birey olabilmek için yalnızlığı seçtiklerini ifade etmişlerdir. Çünkü herhangi bir yere ya da bireye-gruba-topluluğa dair aidiyet kişiyi mutsuz eden, olası bir ayrılık durumunda zorlayan bir duygu durumudur. Bu nedenle insanlar çok bağlanmamalıdır. Çünkü, aidiyet ve bir yere kök salmak özlem duygusunu beraberinde getirir. Bu nedenle ait hissetmemek, köksüz olmak özlememek demektir. Bu nedenle bireyler bir yere bağlı olmaksızın, o yerin özlemini çekmektense her yerde olabilmektedir. Durum buysa, kişinin düş kırıklığından kaçınmak için alışkanlıklar ve bağlılıklar geliştirmekten ya da uzun süreli taahhütlere girmekten uzak durması en iyisi olacaktır<sup>94</sup>. Böylelikle bağlanma, aidiyet ve sorumluluk duygularının beraberinde getirdiği uyum sağlayamama kaynaklı üzüntü, geçmişe özlem gibi can yakan duygulardan da birey kaçınmış olmaktadır. Görülmektedir ki akıl, mantık ile karakterize edilen yaşamlarda üzüntüye yer yoktur. Bu nedenle aidiyet bilinçli olarak tercih edilmeyen bir duygu iken ait hissetmemek bir kazanımdır denilebilir. Bu noktada aidiyetin bir ilişkilene,

<sup>94</sup> Zygmunt Bauman, *Bireselleşmiş Toplum*, çev. Yavuz Alogan - F. Doruk Ergun (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım 2005), 193.

sorumluluk ve dolayısıyla bağlanmayı içerdiği düşünüldüğünde; aidiyet bireyselliğe ve özgürlüğe zarar vermeyecek bir mesafede tutulmalı (geçici aidiyetler ile) ya da tamamen dışlanmalıdır. Nitekim, aidiyet içeriği bakımından kuvvetli bağlılıklar, uzun süreli ve köklü ilişkilendirmeler ile ilişkilendirdiğimiz bir kavramdır. Ancak bu içerimler bireysellik ve özgürlük ile de yaşamsal olarak zıttır. Kurulan her bağ, keşfetme arzusu ile yolda olma mizacına da engeldir. Dolayısıyla birey sürdürülebilir bu bağları peşi sıra taşımak da istemez. Her iki duyguya da sahip olabilmek adına yaşadığı yerde köklü bağlar kurarak aidiyeti deneyimlemek ister. Tek bir koşulla; aidiyeti o yerde bırakmak.

### 3.3.2. Mekanlararası Akışkanlık: Yerleşiklikten Uzaklaşma

Günümüzün akışkan ve hızla değişen dünyasında yer deneyimi tüm dünyaya yayılmıştır. Köke bağlı olmak ve bağlı kalmak, oturmak, kök salmak, yerini sağlamlaştırmak ve böylece sükûna ermek demek iken; bütün bunların tersi ise yersiz yurtsuz olmak, kökünden kesilmek, köksüzleşmek, yerleşiklikten uzaklaşmak demektir. Köksüzleşmenin doğal bir sonucu ise zorunlu olarak yer değiştirmek, yani göç etmek demektir. Bir yüzyıldan daha kısa bir sürede, yerlerin hem doğrudan hem de dolaylı deneyimi muazzam ölçüde genişlemiş; bir ömür boyu birbirinden farklı yüzlerce yeri ziyaret etmek ve binlerce insanla tanışmak artık normal hale gelmiştir. Nitekim, günümüzdeki yer aidiyeti iki kuşak öncesine göre çok daha yaygın ve dağınıktır, bu nedenle bir şekilde daha sığ<sup>95</sup> olmakla birlikte artan hareketlilik, tek bir yerel ya da kozmopolit görünüm yerine birden çok yerel bağlılık doğurmaktadır<sup>96</sup>. Bauman'ın<sup>97</sup> ifadesiyle “günümüz dünyasında fiziksel olarak hareketsiz kalsak bile hareket halindeyiz. Sürekli değişim dünyasında hareketsizlik gerçekçi bir seçenek değildir. Küreselleşmiş bir dünyada yerel olmak, sosyal yoksunluğun ve bozulmanın bir işareti konumundadır. Yerleştirilmiş varoluşun rahatsızlıkları, yerelliklerin anlam üretme ve anlam müzakere etme kapasitelerini kaybetmeleri gerçeğiyle daha da artmaktadır”. Yani, hareket halindeki kişilerin, harekete daha az istekli güçlü toprak bağları olan insanlarla kıyaslandığında, güçlü ve sabit tek bir bölgesel/mekansal aidiyet duygusu geliştirmesi ve sürdürmesi daha az olasıdır<sup>98</sup>. Bu durum, mevcut genişletilmiş mekan aidiyetinin zayıf veya eksik olduğunu ileri sürmekten daha ziyade, sadece modern öncesi, köklü/sabit aidiyet deneyimlerinden farklı olduğunu söylemektir.

Mevcut coğrafi deneyimin yakın zamandaki öncüllerle basit bir karşılaştırması, mekan ile olan ilişkinin zaman içinde değiştiğini göstermektedir. Bu değişkenliğin merkezinde konumlandırabileceğimiz insan hareketliliği çeşitli biçimlerde giderek artan bir ilgi görmekte ve bu durum da hareketlilik ile mekansal aidiyet arasındaki ilişkiye dair birçok sorunsalı da beraberinde getirmektedir. Bu noktada bireylerin yaşadıkları ya da köklerinin dayandığı

<sup>95</sup> Relph, “A Pragmatic Sense Of Place”, 26-27.

<sup>96</sup> John Tomaney, “Region and Place II: Belonging”, *Progress in Human Geography* 1/10 (July 2014), 3.

<sup>97</sup> Zygmunt Bauman, *Globalization: The Human Consequences* (New York: Columbia University Press, 1998).

<sup>98</sup> Per Gustafson, “Mobility and Territorial Belonging”, *Environment and Behavior* 41/4 (July 2009), 491-492.



yerlere geliştirdikleri derin bağlılıklar, güçlü mekansal aidiyetler işlevsiz hale gelebilir. Yeni statülere geçiş, daha geniş fırsatlar ve daha yeni yaşam koşulları daha zayıf bir yer bağlılığını ima eder<sup>99</sup>. Akışkan zamanda her bir an yeni fırsatlar ve keşfetme arzusu ile bireyler mekanda kalıcı olmak yerine mekanı deneyimlemek ve bir sonraki keşif için yola çıkma arzusunu hisseder. Dolayısıyla yerleşik bir yaşam yerine sürekli yolda olmak söz konusudur. Şüphesiz, her yerli olma ya da hiçbir yerli olma hali bireylerin yer değiştirmeye ya da bir yerde sabit kalmaya yönelik tutumlarıyla ilişkilidir. Bu yönde araştırma kapsamında yerleşiklikten uzaklaşma durumu katılımcıların sabit olmayan bir yaşam tarzına ya da hep aynı yerde yaşamaya yönelik tutumları çerçevesinde sorgulanmıştır.

**Tablo-9. Katılımcıların Hayatları Boyunca Hep Aynı Yerde Yaşama İstekleri**

	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle isterim	2	0,4	0,4	100
İsterim	40	7,8	7,8	99,6
Ne istediğimi bilmiyorum	88	17,2	17,2	91,8
İstemem	296	57,8	57,8	74,6
Kesinlikle istemem	86	16,8	16,8	16,8
	<b>512</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	

Veriler katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%74,6'sının) hayatı boyunca aynı yerde yaşamayı ya da bir yerde sabit kalmayı istemediğini, %17,2'sinin de ne istediğini bilmediğini göstermektedir (Tablo-9). Bu durum yerleşiklikten uzaklaşma noktasında katılımcıların bir yerde çok uzun süre yaşamaya dair olumsuz bir tutum içinde oldukları söylenebilir. Yani, katılımcılar deneyim, keşfetme duygularıyla belirli bir süre sonra buldukları yerden ayrılmak istemektedirler. Sıklıkla yer değiştirme ihtiyacı, sabit olmayan yaşam tarzını benimseme dolayısıyla hayatı boyunca aynı yerde yaşamayı istememe durumunu beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu noktada, katılımcıların sürekli inşa etmeleri ve değiştirmeleri gereken kimliklerini, hep aynı yerin, aynı insanların ve deneyimlerin besleyemeyeceğine yönelik algılarını da görmek mümkündür. Değişikliğin ve geçiciliğin hayatın olağan bir durumu olduğuna dair bu algı nitel görüşmelerde de dikkat çeken noktayı oluşturmuştur:

*"...zaman zaman sabit kalma istediğim olur zaman zaman da yer değiştirme isteğim ama bir yere bağlılığım yok yani aslında. Tamamen o an nasıl iyi hissedeceğime...o an ihtiyacım olan bir şey vardır; bir his...ben her yere kolay uyum sağlayabileceğimi düşünüyorum. Onun bir yolculuk olduğunu düşünüyorum çünkü hani sabit kalmak değil...durağan olmayı sevmiyorum. Aynı yerde, aynı insanlarla, aynı şeyleri tekrar tekrar yapmaktan çok hoşlanmıyorum...farklı ülkelere giderim ki bu en çok istediğim şey.*

<sup>99</sup> Fried, "Continuities and Discontinuities of Place", 193.



*Hani buraya kısıtlanmayı çok sevmiyorum...yeni yerler bana keşif süreci gibi geliyor. Her insan bana bir şey katar, her ortam bir şey katar..." (G.23, Tokat, 25, Erkek)*

*"...istediğim yerde gidip yaşayabilirim, herhangi bir sorun da yaşamam. Bugün kalkıp gidebilirim, dünyanın her yerinde yaşayabilirim ve uyum sağlayabilirim. Hani bu durum da özgürleştiriyor, hareket kabiliyeti ve uyum problemi yaşamama durumu ortaya çıkıyor...belki bilincimde sürekli o olsaydı hani benim kökenim, benim yerim, benim bağlılığım gibi bir durum olsaydı belki bu durumda işte dünyanın farklı bir yerinde yaşama durumunda zihinsel olarak bir kısıtlama yaşayabilirdim. Bu yüzden özgür hissediyorum, huzurlu hissediyorum..." (G.5, Niğde, 34, Kadın)*

*"...nerede olursam olayım ya da yaşarsam... bu evim için de geçerli bulunduğum şehir için de geçerli. Hep geçici gözüyle bakarım. Aslında daha doğrusu öyle gibi hissedirim. Zaten başka bir yere gideceğim gibi gelir. Belki bu duygudan dolayı bağ kurmam. İstesem öyle sağlam hislerle bağlı hissedebilir miyim onu da bilmiyorum gerçi. O an hiç öyle bir durum yoktur aslında ama ben normal konuşmalarında bile bir muhabbet oldu diyelim derim mesela "ilerde yaşayacağım şehirde şöyle yaparım" ya da "ilerde yaşayacağım evde bunu da böyle değiştiririm, o zaman alırım" gibi. Hayal gibi değil de hep bir sonrasında gibiyim. Zaten gideceğim burada kalmayacağım gibi; ruhum göçebe..." (G.17, Ankara, 28, Erkek)*

Görüşmeler çerçevesinde katılımcılar için hareket halinde olmak ve sürekli değişkenlik hayat dinamiklerinin önemli bir parçası konumundadır. Kısıtlanmamak ve keşfetme arzusu çerçevesinde katılımcılar sabit kalmayı istememekte, durağan olmayı sevmemektedir. Bu noktada hayatlarında durmadan bir değişiklik olması önemlidir. Katılımcılar, aynı davranışlardan, aynı yerde aynı insanlarla aynı şeyleri tekrar tekrar yapmaktan keyif almamakta ve değişiklik ihtiyacı hissetmektedirler. Katılımcılar için mekanlar arasında akış halinde olmak görülmemeyen yerleri görme, yeni insanlar tanıma ve keşfetme imkanı sağlamaktadır. Yaşanılan yerin özel bir anlamının olmaması yanında tek koşul çok uzun süre kalmamaktır: Her ilde yaşanabilir, çok uzun olmadığı sürece. Devamlı bir seyahat halinde olmak katılımcılar için heyecan verici, keyifli, özgür ve daha iyi hissettiren bir durumdur. Yaşanılan yer hep geçici gözüyle bakılan ve hissedilendir. Bu noktada katılımcının ruhum göçebe söylemi bu geçiciliğin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla, değişiklik ihtiyacı, hareket kabiliyeti, herhangi bir yerde çok uzun süre kalamama durumunun katılımcıların yerleşiklikten uzaklaşma eğilimlerine ilişkin göstergeler olduğunu ifade etmek mümkündür. Özgürlüğü tehdit altında olan birey için her türlü bağ ve bağlantıdan kaçınmak en tercih edilirdir. Kuvvetli duyguların mekanda sabit olma isteğini artıracak göz önünde bulundurulur katılımcıların kuvvetli bir yer duygusuna veya bağa sahip olmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca, mekan değişikliği ile kişinin mekana uyum sağlayamaması beklentisinin aksine sürdürülebilir yer değiştirme becerisine sahip olarak yeni mekanların keşfedilmesi köksüz/kökensiz birey için istenen bir durumdur.

Bu noktada, herhangi bir mekanın bir diğerinden ayırt edici bir özelliğinin olmaması, bir diğer deyişle hiçbir yerli olma ile yerleşiklikten uzaklaşma arasında kayda değer bir ilişkinin olduğu ileri sürülebilir. Hiçbir yerli ya da her yerli hissedilen bireylerin mekanla kuvvetli bağlarının da olmadığı durumu göz önünde bulundurulduğunda mekanlar arası

geçiş ve hareket daha kolay gerçekleşmektedir. Bu durum da katılımcılara kendilerini daha özgür hissettirmektedir. Hiçbir yerlilik, kolay hareket edebilme ve bu nedenle daha özgür hissetme hali nitel söylemlerde dikkat çeken bir diğer noktayı oluşturmuştur:

“...aslında bana ne katkı sağlıyor gözüyle bakarsak bence bir yerde uzun süre kalmak istemem. Yani bunalırım, sıkılırım. Yani bir yer, yeni insanlar yeni olanaklar, yani mesela farklı bir ev farklı bir hayat demek, farklı insanlar farklı bir hayat demek. O yüzden insanın gelişimine katkı sağlayan bir şey, özgür hissettiriyor. Bir yere bağlı yaşamak insanı kısıtlayan bir şey ama istediğin zaman başka bir yerde yaşayabilmek özgürlük bence. Yaşamamam bile gidebileceğimi bilmek bile özgürlük...şu an hiçbir yerli olarak tanımlayabilirim kendimi. Biraz da kolay adapte olabilir biri olarak tanımlıyorum kendimi...” (G.41, Amasya, 20, Kadın)

“...köksüz ve kökensiz hissettiğim dönemler oldu hayatımda açıkcası, savruluyormuş gibi hissettiğim ama yaşam büyüdükçe kendimi ait hissedebileceğim yeni yerler oluşturabildim. Yeni yerler, yeni ilişkiler...Anonim olmadığım bazı yerler...Tabi bu yeni gittiğim yerde de olabilir. Şöyle diyebilirim köksüz olmak istemiyorum o yüzden gittiğim yere kök salıyorum. Bugün buradayım yarın başka bir yere gittiğimde orada kök salmaya çalışıyorum...” (G.18, Amasya, 27, Kadın)

“...köksüz kökensiz hissettiğim anlar ya da zamanlar demeyelim de hep öyleymişim gibi zaten. Savruluyorum gibi bir şey. Bugün buradayım ama yarın bambaşka bir yerde de olabilirim. Her şeyim değişebilir. Bu yüzden hayatımı hep oturmuş yerleşmiş gibi hissetmiyorum. Eşyalarım hep değişebilir. Bir eşya alacağım mesela diyorum ki...ee şimdi diğer eve gittiğimizde nerede kullanacağız ya da fazla oda olmazsa ne olacak gibi. Belki değişmeyecek ama kesin değişecekmiş zaten düşüncesi çok doğal gibi zaten olacak yani bu. Bazen şey derim bir muhabbet olur şakasına evim sırtımda...” (G.8, Ardahan, 35, Kadın)

“...köksüz kökensiz hissetmiyorum aksine farklı kökenlerimin oluşması beni daha da mutlu ediyor. Çünkü aynı insanlardan ziyade farklı insanlar da görmek benim bakış açımı çok değiştiriyor ve gerçekten benim hayatıma olumlu yönde etkisi oluyor...Birçok yere kök salmışım gibi hissediyorum ve bunun beni daha iyi etkileyeceğini düşünüyorum hani tek bir köke bağlı olmaktansa...” (G.27, Konya, 21, Erkek)

Görüşmeler çerçevesinde mekan ve mekandan üretilen ilişkiler kolay vazgeçilebilir durumdadır. Dünyanın her yerinde yaşayabilme, nereye gidilirse gidilsin uyum sağlayabilme duygusu katılımcılara kendilerini daha özgür ve huzurlu ve dolayısıyla hiçbir yerli hissettirmektedir. Katılımcı için benim kökenim, benim yerim ve benim bağlılığım gibi düşünceler zihinsel olarak bir kısıtlamaya neden olmaktadır. Bu noktada hareket kabiliyetinin beraberinde hiçbir yerliliği getirdiğini ifade etmek mümkündür. Çünkü mekansal aidiyet bağlanma deneyimlerinin bir ürünüdür<sup>100</sup> ve hareket halindeki kişilerin aidiyet duygusu geliştirmek ve devam ettirmek için daha az motivasyona sahip olduğu<sup>101</sup> ifade edilebilir. Elde edilen bazı söylemlere göre de katılımcılar memleketleri ile zayıflayan bağları neticesinde yaşadıkları köksüzlük/kökensizlik duygusunu sürekli bir savrulma hali ve bir yersiz-

<sup>100</sup> Fried, “Continuities and Discontinuities of Place”, 193.

<sup>101</sup> Gustafson, “Mobility and Territorial Belonging”, 491.

lik hissi olarak nitelendirmişlerdir. Hiçbir yerde uzun süre konumlanamamak mekana göre biçimlenememek demektir. Bu noktada memleketin katılımcıların zihinsel tasavvurlarındaki karşılığı eğreti birer silüet gibidir. Öte yandan yine bazı söylemlere göre kişiler farklı yerlerde farklı kökler oluşturmakta gittiği yere kök salmakta ve böylelikle köksüz/kökensiz de hissetmemektedir. Bireyler daha çok buldukları yerlerde tek kullanımlık ya da miyadı olan kök(ler) oluşturmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle tek bir yere özgü deneyimlenen aidiyet çoklu ve geçici aidiyetlere bölünebilmektedir. Zira, günümüz çağı uzun süre hiçbir şeyin formunu koruyamadığı, korumasının da mümkün olmadığı bir akış çağıdır. Akış içinde kimlik ve aidiyet yaşam boyu yeniden inşa edilmekte ve kesintiye uğramadan geçici olma özelliğini devam ettirmektedir. Mekan, ev, memleket vb. ile ilişkiler daha çok geçici kalıcılıklar şeklinde deneyimlenmekte ve yer daha çok otonom bir alan haline evrilmektedir. Kök salmak yerini, mekanlar arası akışa -farklı yerleri deneyimlemek-, bambaşka bir hayat kurma imkanı veren bir yanılısamaya veyahut heyecana bırakmıştır. Bu durumun nihai sonucu, kimsenin kendisini evinde hissedemediği bir köksüzlük/kökensizlik, yersizlik durumu olmuştur. Ayrıca, aynı yerlerde, aynı insanlarla, aynı şeylerin deneyimlenmesi akışkan yaşamın akışkan kimlikleri için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Sürekli keşfetme arzusu temelinde, hafıza yerine deneyim, yerleşiklik yerine hareket arzu edilmektedir.

## Sonuç

Akışkan çağda bireyler, dışsal olarak grup üyeliği üzerinden belirlenen bir hayat içine doğmamakta, kolektiviteden uzaklaşma ile bireylerin toplum, aile, grup, cemaat vb. yapılarla bağları zayıflamaktadır. Hareketin ve hareketliliğin arttığı günümüzde köken duygusu ve aidiyet de farklı bir boyut kazanmıştır. Yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerin etkisiyle kapsamlı ve derinlikli bir çözümlü sürecinin yaşandığı, yerleşik, kolektif yapıların etkinliğinin azalmakta olduğu ve dolayısıyla bireyin giderek daha fazla yalnızlaştığı söylenebilir. Mekana dair duyguların, evin, memleketin, hatıraların, köken duygusunun, bireyin ontolojik varlığını bir yer üzerinden tanımlamasının insan yaşamında oldukça büyük öneme sahip olduğu gerçeğine karşın modern sonrası dönem ile birlikte insanların mekana yabancılaşması, köksüzlük duygusu, bir yere ait olamama ya da her yere ait olma gibi olgular da söz konusudur. Nitekim, akışkanlıklar çağında, referanslarını geleneksel toplumlardan alan ve anlamlı bir toplumsal sistem olarak toplumun çözülmesi anlamına gelen ortak kimliklerin eriyip gitmesi sonucu<sup>102</sup> sürekli bir kimliğe ve yere bağlı kalmak önemini yitirmeye başlamış ve yerini bu akışkan zemine ayak uyduran, kaynağını geleneksel yapıdan değil bireyin kendisinden alan geçici kimliklere bırakmıştır. Dolayısıyla, günümüz insanının aidiyet duyduğu sabit değerler çözülmüş, sınırları genişlemiş, yaşam pratikleri değişmiş ve mekanı deneyimleme, içselleştirme ve mekanda yer edinme potansiyeli zayıflamıştır. Bu çerçevede, araştırmada kendinden önceki kuşakların doğup yaşadıkları coğrafya ve mekanla (memleketle) fiziksel bağları kopmuş ya da zayıflamış genç bireylerin, akışkan yaşam temelinde

<sup>102</sup> Castells, *Kimliğin Gücü: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, 534.

kendileri için özdeşlik kurdukları mekânsal kimlik tercihleri, memleket algıları, köken duyguları, bir yerli olabilme halleri ve aidiyet arayışları çok boyutlu olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında ilk olarak genç bireylerin kendilerini nereli olarak gördükleri ve mekan/memleket temelinde kendilerini nasıl tanımladıkları sorgulanmıştır. Sözü edilen memleket kimliği ve aidiyeti, zihinsel bir kolektiviteyi içinde barındıran, yer ve yer ile ilişkilerin aracılık ettiği, bir birey tarafından atfedilen yerin öznel yorumunu ifade etmektedir. Bu yönde, katılımcıların büyük çoğunluğunun kendi kimliklerini ana kökenlerine referansla bulunmadan tanımlamayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bir takım sosyal değişimler çerçevesinde hem bireysel hem de topluluksal değişikliklerin yaşanması anlamlı bir mekan olarak kullanılan memleketle dair algıyı da değiştirmiştir. Değişimlere uyumlu olarak sürekli değişmesi ve dönüşmesi gereken kimlik tanımlamalarının temel referans noktası her türlü kuvvetli bağ ile mesafeli, birey olmaya ve kalmaya olanak tanıyacak kadar esnek kaynaklardan oluşmaktadır. Bu kapsamda nitel ve nicel bulgular bağlamında katılımcıların aile köklerinin dayandığı memleketle yönelik kimlik tanımlamalarının zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer deyişle, memleket üzerinden elde edilen eski aidiyet biçimleri katılımcıları (yeteri kadar) tanımlamaz hale gelmeye başlamıştır. Böylelikle kolektif bir kimlik, kültürel ortaklık ve aidiyet sağlamaya hizmet eden memleketin akışkan yaşamın bireyleri için sıradan, haritada bir şehir ve hatta anlamsız boş bir kavram haline geldiği söylenebilir. Yani memleket kavramının zihinde çağrıştırdığı kuvvetli bağlar günümüz akışkan çağında gevşemeye başlamıştır. Bu noktada hem katılımcılar memleketlerinin tanımladığı bireyler değil hem de memleket anlamlı bir enformasyon aracı konumunda değildir. Bu yönde insanları memleket üzerinden sınıflandırmak ve bir havuz içerisinde genellemek, katılımcıların anlamsız bir duruma indirmediği gerçek dışı bir hal almaktadır. Bu nedenle, kolektivitenin bireyi tanımlaması artık çok zor görünmekte ve kişiyi tanımak ancak kişisel özelliklere indirgenerek anlamlı ve mümkün hale gelebilmektedir. Bu anlamda memleket önemli bir aidiyet kaynağı ve enformasyon sağlayan bir araç olma konumundan oldukça uzaklaşmakta ve birey için önemini kaybetmektedir.

İkinci olarak, aidiyet ve mekanın etkileşimi çerçevesinde araştırma bulguları akışkan dünyanın bireylerinin derin yer deneyimlerinin zayıflamış olduğunu ya da bu duygunun tamamen ortadan kalktığını veyahut hiç inşa olmadığını göstermektedir. Memleket ile bağ geliştirmek adına mekanla kurulan etkileşim ve çaba yetersiz kalmaktadır ve hatta arzu edilir bir durumdan da uzaktır. Bu durum da memleketle duyulan aidiyetin varlığı/yokluğu ve yönüne ışık tutmaktadır. Aslında, günümüz akışkan çağında bireylerin mekanla kurduğu bağlar kaçınılmaz bağlardır. Aidiyet, güven, samimi ilişkiler, desteklenme duygularını da beraberinde getirir. Bireyler bu duyguları hissetmek ister ancak derin bağlar kurmadan. Tam bu noktada aidiyet form değiştirmekte ve yapısı geçicilik ve esneklik üzerinden kurgulanmaktadır. Memleket de gündelik yaşam pratiklerinde alışılmış bir kavram ve öğreti olmasının ötesinde görüşmeciler için değer yüklü ve özel bir anlam

teşkil eden bir konumda görünmemektedir. Bu durumda birey mekanın içinde değil dışında, yani ayrıksı bir yerde konumlanmaktadır. Bu nedenle köksüz/kökensiz bireyler buldukları hiçbir yerde ev’de hissetmezler ve kimsenin ev’inde hissetmediği bir çağda yaşanan durum çoğunlukla yabancılıktır. Hissedilen yabancılık duygusu ve özdeşlik kuramama hali memlekete ilişkin sembollerin, değerlerin yani kültüre içkin unsurların bilinmemesinden ya da tanık olunan kültürün kişinin kendi karakterine uygun olmamasından dolayı yaşandığı söylenebilir. Dolayısıyla, mekanda ya da mekana dair hissedilen yabancılık duygusunun bireylerin memleketleri ile kopan bilişsel ve duygusal bağlarının bir göstergesi konumundadır.

Üçüncü olarak, memleket veyahut herhangi bir mekan akışkan yaşamın bireyleri için üzerinde köklü bir yaşam inşa edecek ehemmiyette değildir. Bireyler mekan ile bir bağ kurmaktadırlar, ancak bu bağ koparılamayacak ya da olanaklar çerçevesinde başka bir mekanda geliştirilemeyecek bağlar değildir. Onlar için aidiyetin her yere uyum sağlayabilme becerisi olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Yani aslında aidiyet kuvvetli bağlılıklar olarak değil çoklu ancak kırılabilir yapıya sahip bağlılıklar olarak anlam kazanmaktadır. Katılımcıların mekanda bireyselliklerini ve sürekli değiştirmek veya yenilemek zorunda oldukları kimliklerini besleyebilecek unsurlar aradıkları ve bu olanakları sunan mekanlarla geçici bağlar kurabildiklerini söylemek mümkündür. Daha doğrusu memleketin katılımcılar için özel bir anlamının olmadığı ve dolayısıyla bir yerli olmakla anılmanın da işlevsel görülmediği anlaşılmaktadır. Herhangi bir özel anlamıyla bireyin hayatında yer almayan memleket ve memlekete dair ilişkiler, hem/hep var hem/hiç yok aidiyetler arasında varlığını sürdürmektedir. Hissedilen her yerli olma durumunda mekan sıradanlaşmakta aidiyet ise çoklu bir görünüm kazanmaktadır. Hissedilen hiçbir yerli olma durumunda ise mekan önemsizleşmekte aidiyet ise ortadan kalkmaktadır. Bu durum bireylerin mekansal kimlik tanımlamalarının yerel niteliklerden uzaklaştığının ve kimlikleri kadar bilişsel sınırlarının genişlediğinin de bir göstergesi konumundadır. Bu bağlamda, mekan üzerinden kimlik tanımlama sınırlarının gelenekselin ve yerelin ötesine geçtiği ifade edilebilir. Dolayısıyla, hiçbir yerli olma, her yerli olabilme hali ya da yersiz yurtsuzluğun bir dünya vatandaşlığı anlayışının benimsenmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Nihayetinde, araştırma kapsamında yer alan bireyler için mekanların türdeş niteliği, kopuşlarının kolaylığını da bünyesinde barındırır. Aidiyet en aza indirgenerek ya da genelleştirilerek mekan birey için biricikliğini kaybeder. Birbirine indirgenerek homojen hale getirilen mekan, yüceltilen bireyci değerler ve kişisel deneyimlerle tasnif edilir. Dolayısıyla, aidiyet kısıtlayıcı özelliği çerçevesinde ya tamamen uzak durulan ya da her yere uyum sağlama noktasında formu değişen bir olgu konumundadır. Böylelikle ortaya çıkan bir aidiyetsizlik, her yerlilik ve hiçbir yerlilik deneyiminden bahsedilebilir.

Dördüncü olarak, araştırma kapsamında memleket ile ya da herhangi bir yer ile ilişkilenmemek, kök salmamak, mekana aidiyet duymamak özgür hissetme duygusu ile, ait hissetmek ise kısıtlılık ile ilişkilendirilmiştir. Köklere dair aidiyet yoğun duygu ve bağlı-

lıkları içerdiğinden kısıtlayıcı, yani bireyin kendisini inşa ederek kurduğu özel dünyaya ve özgürlüğe zarar veren katı, mecburi bir duygu olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle, aidiyet bilinçli olarak bireylerin yaşamından dışlanmakta ve daha çok özgürlüğün karşıt anlamı olarak konumlandırılmaktadır. Yani birey ne kadar özgür hissetmek isterse o denli bağılıklarından sıyrılmak zorundadır. Bir yere duyulan bağılılık ve aidiyet insan yaşamının ve varoluşun önemli bir parçası olarak düşünüldüğünde bu koşullar altında bireylerin çelişki içinde olduğunu ifade etmek mümkün olsa da tercihleri özgürlüklerinden yana olmaktadır. Bu anlamda, katılımcılar kendilerine ait özgün yaşamı koruyabilmek adına aidiyetten, sosyal ve duygusal kalıcı bağlardan ve bu bağları içerecek her türlü kolektif yapıdan bilinçli olarak uzak durmaktadırlar. Bu nedenle bireyler köksüzlük duygusunu özgürlük alanı olarak tanımlamakta veya bu özgürlük içinde köksüz kalmayı çok fazla rahatsızlık veren bir his olarak deneyimlememektedirler. Böylelikle bağlanma, aidiyet ve sorumluluk duygularının beraberinde getirdiği uyum sağlayamama kaynaklı üzüntü, özlem gibi can yakan duygulardan da birey kaçınmış olmaktadır. Bu nedenle aidiyetin katılımcılardaki tezahürü; psikolojik olarak zarar veren, üzüntü yaratan ve güçsüz hissettiren bir mecburiyettir. Aidiyet hissetmemek ya da aidiyet ile mesafelenmek palyatif bir rahatlık alanıdır. Bu noktada aidiyetin bir ilişkilendirme, sorumluluk ve dolayısıyla bağlanmayı içerdiği düşünüldüğünde, aidiyet bireyselliğe ve özgürlüğe zarar vermeyecek bir mesafede tutulmalı (geçici aidiyetler ile) ya da tamamen dışlanmalıdır. Kurulan her bağ, keşfetme arzusu ile yolda olma mizacına da engeldir. Dolayısıyla birey sürdürülebilir bu bağları peşi sıra taşımak da istemez. Her iki duyguya da sahip olabilmek adına yaşadığı yerde geçici bağlar kurarak aidiyeti deneyimlemek ister. Tek bir koşulla; aidiyeti o yerde bırakmak. Memleket ile bağlarını koparmanın sonucu olarak deneyimlenen potansiyel bir köksüzlük ve aidiyet boşluğu var ise bu boşluk kendiliğe olanak tanıyacak (bireyselliğe zarar vermeyecek) esneklikte ve basitlikte olan kriterlerce doldurulmalı, özne her zaman kişinin kendisi kalmalıdır. Dolayısıyla birey bu aidiyet deneyimlerinin kendisini ne kadar engellediği ve ne kadar özgür kıldığı arasında sürekli bir denge kurmak zorundadır ki zaten gerçek bireycilikte eylemler her zaman kısmi aklın kontrolüne tabidir<sup>103</sup>. Aidiyet deneyimlenmek istense dahi bireyin tüm hayatına sirayet etmemeli, yaşanılan yerde kalmalı ve zihinde kalıcı bir yer işgal etmemelidir. Bu nedenle mekan bireyler için bir aidiyet alanı ve kimlik referansı olma işlevi görmemektedir.

Son olarak, bireyler için hareket halinde olmak hayat dinamiklerinin önemli bir parçası konumundadır. Kısıtlanmamak ve keşfetme arzusu çerçevesinde katılımcılar sabit kalmayı istememekte, durağan olmayı sevmemektedir. Bu anlamda, aidiyetin saf içeriğinin bireyin zihinsel haritasında bir karşılığı yoktur. Dolayısıyla, insan ve mekan, bağ kurulan kalıcı duraklar değil, keşfetmek için arzu duyulan, bireyin sosyal boyutunun gelişmesine ve zenginleşmesine katkı sağlayan ve geçici olması gereken unsurlardır. Çünkü aidiyet bireyi kısıtlayan ve özgürlüğün önünde engel oluşturan bir durum olarak görülmektedir.

<sup>103</sup> Friedrich A. Hayek, *Individualism and Economic Order* (London: The University of Chicago Press, 1958), 8.

Bu anlamda, değişiklik ihtiyacı, hareket etme arzusu, herhangi bir yerde çok uzun süre kalamama durumunun katılımcıların yerleşiklikten uzaklaşma eğilimlerine ilişkin göstergeler olduğunu ifade etmek mümkündür. Mekan ve mekandan üretilen ilişkiler kolay vazgeçilebilir durumdadır. Dünyanın her yerinde yaşayabilme, nereye gidilirse gidilsin uyum sağlayabilme duygusu katılımcılara kendilerini daha özgür ve huzurlu ve dolayısıyla hiçbir yerli hissettirmektedir. Bu anlamda, bireylerin sürekli inşa etmeleri ve değiştirmeleri gereken kimliklerini, hep aynı yerin, aynı insanların ve olanakların beslemeyeceği gerçeği onları yerleşik bir yaşam düzeninden uzaklaştırmaktadır. Keşfetme ve değişmeye muktedir kimlik için yeni deneyimler yaşama arzusu ile bireyler mekanda kalıcı olmak yerine mekanı deneyimlemeyi tercih etmektedirler.

Bu bağlamda, mekan, ev, memleket vb. ile ilişkiler daha çok geçici kalıcılıklar şeklinde deneyimlenmekte ve yer daha çok otonom bir alan haline evrilmektedir. Kök salmak yerini, mekanlar arası akışa -farklı yerleri deneyimlemek-, bambaşka bir hayat kurma imkanı veren bir yanılısamaya veyahut heyecana bırakmıştır. Bu durumun nihai sonucu, kimsenin kendisini evinde hissedemediği bir köksüzlük/kökensizlik, yersizlik durumu olmuştur. Ayrıca, aynı yerlerde, aynı insanlarla, aynı şeylerin deneyimlenmesi akışkan yaşamın akışkan kimlikleri için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Sürekli keşfetme arzusu temelinde, hafıza yerine deneyim, yerleşiklik yerine hareket arzu edilmektedir. Mekan sadece hareketin bir işlevi olarak bireyin üzerindeki uyarım kapasitesini yitirmiştir; birey “mekanın içinden geçip gitmeyi ister, onun tarafından uyarılmayı değil”<sup>104</sup>. Köksüzlüğün rahatsızlık veren olumsuz bir duygu olarak deneyimlendiği koşullarda ise bireyler yaşadıkları yerlerde geçici kökler oluşturma arzusu veya eğilimdedirler. Ancak bu kökler birey tarafından inşa edilen, hareket etme ve yeni yerler keşfetme yani yerleşiklikten uzaklaşma eğilimi ile uyumlu geçici (görece çoklu) köklerdir. Kalıcılık ve kolektivite kendine ait bir yaşamdan ve özgürlükten feragat anlamına geldiği için derin bağlılıklar çoğunlukla tercih edilmeyen bir durum olarak görülmektedir. Neticede, akışkan yaşam farklı deneyimlerin yaşanması ve henüz bilinmeyen keşfi için beklerken bireyi de harekete zorlamaktadır. Bu nedenle memleketle, geçmişle ya da bellekle kurulan her kuvvetli bağ birey için engel olarak görülmektedir. Bu bilişsel engel şeması da aidiyeti aşındırır. Aşındırmasa dahi çoğaltır. Dolayısıyla, bireylerin bir yerle kurduğu aidiyet bağları görece kaçınılmalı veya bilinçli bir şekilde zayıf kurulan bağlardır. Neticede, günümüz akışkan çağında bireyler buldukları hiçbir yerde çoğunlukla ev’inde hissetmezler ve kimsenin ev’inde hissetmediği bir dönemde bireyler bu duyguyu arama noktasında da büyük ölçüde kayıtsız veya çaresiz görünmektedir.

<sup>104</sup> Sennett, *Ten ve Taş*, 13.



**Kaynakça | References**

- Allen, Kelly A. vd. "Belonging: A Review of Conceptual Issues, an Integrative Framework, and Directions for Future Research". *Australian Journal of Psychology* 73/1, (April 2021), 87-102. <https://doi.org/10.1080/00049530.2021.1883409>
- Anthias, Floya. "Belonging in a Globalising and Unequal World: Rethinking Translocations". *The Situated Politics of Belonging*, ed. Nira Yuval-Davis - Kalpana Kannabiran - Ulrike M. Vieten. 17-32. Sage: London, 2006.
- Anton, Charis E. - Lawrence, Carmen. "The Relationship between Place Attachment, the Theory of Planned Behavior and Residents Response to Place Change". *Journal of Environmental Psychology* 47 (September 2016), 145-154. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2016.05.010>
- Antonsich, Marco. "Searching for Belonging An Analytical Framework". *Geography Compass* 4/6 (June 2010), 644-659. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x>
- Arendt, Hannah. *Geçmişle Gelecek Arasında*. çev. B. Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.
- Ayhan, Döne. *Mekansal Aidiyet-Mekan Sosyolojisine Yeni Bir Bakış*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2022.
- Aytaç, Ömer. "Kent, Metropol ve Değişen Yer/Mekân İmajları". *Mukaddime* 8/1, (Temmuz 2017), 1-23. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.325935>
- Bachelard, Gaston. *Mekânın Poetikası*. çev. Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları, 2017.
- Bauman, Zygmunt. *Globalization: The Human Consequences*. New York: Columbia University Press, 1998.
- Bauman, Zygmunt. *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2000.
- Bauman, Zygmunt. *Modernlik ve Müphemlik*. çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2003.
- Bauman, Zygmunt. *Bireyselleşmiş Toplum*. çev. Yavuz Alogan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2005.
- Bauman, Zygmunt. *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*. çev. Pelin Siral. İstanbul: Habitus Yayınları, 2012a.
- Bauman, Zygmunt. *Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı, 2012b.
- Bauman, Zygmunt. *Sosyolojik Düşünmek*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 9. Basım, 2013.
- Bauman, Zygmunt. *Cemaatler-Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*. çev. Nurdan Soysal. İstanbul: Say Yayınları, 1. Baskı, 2016.
- Bauman, Zygmunt. *Akışkan Aşk*. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Alfa Basım Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Bauman, Zygmunt. *Kimlik*. çev. Mesut Hazır. Ankara: Heretik Yayınları, 4. Baskı, 2020.
- Bauman, Zygmunt. *Tüketici Hayat*. çev. Kübra Oğuz. İstanbul: Tellekt Yayınları, 1. Baskı, 2023.
- Bilgin, Nuri. *Kimlik İnşası*, Ankara: Aşina Kitaplar Yayınları, 2007.
- Breton, David Le. *Bedene Veda*. çev. Aziz Ufuk Kılıç. İstanbul: Sel Yayınları, 2. Baskı, 2019.



- Casakin, Hernan. - Reizer, Abira. "Place Attachment, Residential Satisfaction, and Life Satisfaction: Traditional and Renewed Kibbutz". *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 27/7 (April 2017), 639-655.
- Castells, Manuel. *Kimliğin Gücü: Ekonomi, Toplum ve Kültür*. çev. Ebru Kılıç. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Corcuff, Philippe. "Habitustan Hareketle Kolektife Meydan Okuyan Tekil". *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu*. ed. Güney Çeğin - Emrah Göker - Alim Arlı - Ümit Tatlıcan. 392-419: İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Cuba, Lee - Hummon, David M. "A Place To Call Home: Identification With Dwelling, Community, and Region". *The Sociological Quarterly* 34/1 (March 1993), 111-131. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1993.tb00133.x>
- Davenport, Mae A.- Anderson, Dorothy H. "Getting From Sense of Place to Place-Based Management: An Interpretive Investigation of Place Meanings and Perceptions of Landscape Change". *Society & Natural Resources* 18/7 (August 2005), 625-641. <https://doi.org/10.1080/08941920590959613>
- Ducros, Faustina M. "Taht's Still Home: Constructing Second-Generation Place Attachment and Place Identity via Time Work". *The Sociological Quarterly* 60/4 (March 2019), 677-695. <https://doi.org/10.1080/00380253.2019.1580540>
- Dunn, Robert. *Modernity and Postmodernity: Transformations in Identity Formation. Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 1998.
- Eagleton, Terry. *Estetiğin İdeolojisi*. çev. Bülent Gözkan-Hakkı Hünler.ün İstanbul: Doruk Yayınları, 2010.
- Easthope, Hazel. "Fixed Identities in a Mobile World? The Relationship Between Mobility, Place, and Identity". *Identities* 16/1 (October 2009), 61-82. <https://doi.org/10.1080/10702890802605810>
- Erfani Goran. "Reconceptualising Sense of Place: Towards a Conceptual Framework for Investigating Individual-Community-Place Interrelationships". *Journal of Planning Literature* 37/3 (March 2022), 452-466. <https://doi.org/10.1177/08854122221081109>
- Franklin, Adrian - Bauman, Zygmunt. "Turist Sendrom". *Cogito* 59/Yaz (2009), 81-94.
- Fried, Marc. "Continuities and Discontinuities of Place". *Journal of Environmental Psychology*, 20/3 (September 2000), 193-205. <https://doi.org/10.1006/jevp.1999.0154>
- Giddens, Anthony. *Modernity and Self-Identity*. Polity Press: Cambridge, 1991.
- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 1994.
- Giddens, Anthony. *Modernite ve Bireysel Kimlik-Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları, 1. Baskı, 2010.
- Göregenli, Melek. *Çevre Psikolojisi-İnsan Mekan İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 5. Baskı, 2022.
- Gustafson, Per. "Mobility and Territorial Belonging". *Environment and Behavior* 41/4 (July 2009), 490-508. <https://doi.org/10.1177/0013916508314478>
- Güleç Solak, Sevcan. "Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/1 (Ocak 2017), 13-37.

- Harvey, David. *Postmodernliğin Durumu*. çev. Sungur Savran. İstanbul: Metis Yayınları, 7. Basım, 2014.
- Hashemnezhad, Hashem-Heidari, Ali A.-Hoseini, Parisa M. "Sense of Place and Place Attachment". *International Journal of Architecture and Urban Development* 3/1 (Winter 2013), 5-12. <https://doi.org/20.1001.1.22287396.2013.3.1.1.7>
- Hayek, Friedrich A. *Individualism and Economic Order*. London: The University of Chicago Press, 1958.
- Kılıç, Yavuz. "Geçmişle Gelecek Arasında İnsan". *Kaygı* 19 (Temmuz 2012), 77-90.
- Knez, Igor. "Attachment and Identity as Related to a Place and its Perceived Climate". *Journal of Environmental Psychology* 25/2 (June 2005), 207-218. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2005.03.003>
- Köksal, Aykut. "Bu Mekan Artık Bu Yer Değil". *Mekan ve Yer*. ed. Gülşen Özyaydın - Merve Akı. 10-19. İstanbul: Yeni İnsan Yayınları, 2021.
- Lahdesmaki, Tuuli. et al. "Fluidity and Flexibility of 'Belonging': Uses of the Concept in Contemporary Research". *Acta Sociologica* 59/3 (March 2016), 233-47. <https://doi.org/10.1177/0001699316633099>
- Lee, Tsung H. "How Recreation Involvement, Place Attachment and Conservation Commitment Affect Environmentally Responsible Behavior". *Journal of Sustainable Tourism* 19/7 (September 2011), 895-915. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.570345>
- Lewicka, Maria. "Ways to Make People Active: The Role of Place Attachment, Cultural Capital, and Neighborhood Ties". *Journal of Environmental Psychology* 25/4 (December 2005), 381-395. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2005.10.004>
- Lovell, Nadia. *Locality and Belonging*. London: Routledge Publishing, 1998.
- Manzo, Lyyne C. "Beyond House And Haven: Toward Revisioning of Emotional Relationships With Places". *Journal of Environmental Psychology* 23/1 (March 2003), 47-61.
- May, Vanessa. "Self, Belonging and Social Change". *Sociology* 45/3 (May 2011), 363-378.
- Morley, David - Robins, Kevin. *Kimlik Mekanları- Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*. çev. Emrehan Zeybekoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 1997.
- Norberg-Schulz, Christian. *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli, 1979.
- Pløger, John. "Millennium Urbanism -Discursive Planning". *European Urban And Regional Studies*, 8/1 (2001), 63-72. <https://doi.org/10.1177/096977640100800106>
- Proshansky, Harold M. - Fabian Abbe K. - Kaminoff Robert. "Place Identity: Physical World Socialization of the Self". *Journal of Environmental Psychology* 3/1 (March-December 1983), 57-83. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(83\)80021-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(83)80021-8)
- Relp, Edward. "A Pragmatic Sense Of Place". *Environmental & Architectural Phenomenology* 20/3 (April 2008), 24-31. [lbhs.yourcharlotteschools.net](http://lbhs.yourcharlotteschools.net)
- Robins, Kevin. "Kent Tutsakları: Post-Modern Kent de Ne Ola ki?". çev. Türkan Yöney. *Yitik Ülke Masalları, Kimlik ve Yer Sorunsalı*. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1996.
- Sennett, Richard. *Ten ve Taş*. çev. Süha Sertabiboğlu - Can Kurultay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2002.

- Sennett, Richard. *Kamusal İnsanın Çöküşü*. çev. Serpil Durak - Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 4. Basım, 2013.
- Simmel, George. *Bireysellik ve Kültür*. çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları, 1. Basım, 2009.
- Stavrides, Stavros. *Müşterek Mekan-Müşterekler Olarak Mekan*. çev. Cenk Saraçoğlu. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2. Baskı, 2019.
- Suner, Asuman. *Hayalet Ev Yeni Dünya Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek*. İstanbul: Metis Yayıncılık, 1. Basım, 2006.
- Tomaney, John. "Region and Place II: Belonging". *Progress in Human Geography* 39/4, (July 2014), 1-10. <https://doi.org/10.1177/0309132514539210>
- Toprakkaya, Arslan. "M. Heidegger'de Köklere Bağlılık (Ortsverbundenheit) Kavramının Tahlili". *Temaşa Dergisi* 1/8 (Ocak 2018), 64-72.
- Urry, John. "The Sociology of Space and Place" *The Blackwell Companion to Sociology*. ed. Judith R. Blau. Oxford: Blackwell Publishers. Oxford, 2001.
- Urry, John. *Mekanları Tüketmek*. çev. Rahmi G. Öğdül. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 1999.
- Van Dijk, Jan. *Ağ Toplumu*. çev. Özlem Sakin. İstanbul: Kafka Yayınları, 2018.
- Vandemark, Lisa M. "Promoting the Sense of Self, Place and Belonging in Displaced Persons: The Example of Homelessness". *Archives of Psychiatric Nursing* 21/5 (October 2007), 241-48. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2007.06.003>
- Yazgan, Pınar. "Hareketlilikte Kimlik İnşasına Yönelik Analitik Bir Çerçeve". *Göç Dergisi* 3/2 (2016), 282-296. <https://doi.org/10.33182/gd.v3i2.583>